

**Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка**

**Кафедра всесвітньої історії
та методики викладання історії**

**ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ
У МЕТОДИЧНІЙ СКАРБНИЦІ
МАГІСТРАНТІВ
ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ**

Полтава – 2016

Poltava Korolenko National Pedagogical University

**Department of World History
and teaching Methods of history**

**THE WORLD HISTORY
IN THE METHODICAL
BACKGROUND OF THE
HISTORY DEPARTMENT MASTERS**

Poltava – 2016

ББК 74.581.266.3

М54

УДК 378.016:94 (082)

М54 Всесвітня історія у методичній скарбниці магістрантів історичного факультету [Текст] : [зб. ст.] / упоряд. Б. Год. – Полтава : ПП Шевченко Р.В., 2016. – 110 с.

У збірнику представлено статті з актуальних проблем методики викладання всесвітньої історії в авторській редакції.

Видання стане у пригоді як фахівцям, так і всім, хто цікавиться методикою викладання історичних дисциплін у вищій і загальноосвітній школах.

Відповідальний за випуск – Б. Год – доктор педагогічних, кандидат історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії ПНПУ імені В.Г. Короленка.

© ПП Шевченко Р. В., 2016

© Колектив авторів, 2016

The World history in the methodical background of the history department masters [Text] : [Coll. Art.] / compiled by B. Hod. – Poltava : PP Shevchenko R.V., 2016. – 110 p.

Articles on the actual topics on the World history teaching are presented in the collection under the author's edition.

The issue will be useful for professionals as well as for anyone interested in the methodology of historical disciplines teaching in higher education facilities and secondary schools.

Person responsible for the issue – B. Hod – Doctor of Education, Candidate of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of World History and Methodology of the world history teaching at PKNPU.

ЗМІСТ

Всесвітня історія в столітньому поступі Полтавського педагогічного	9
Магістерська родина істориків Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка в 2002 – 2016 роках	27
Борис Год Теоретико-методологічні засади упровадження магістерського курсу «Методика викладання всесвітньої історії у ВНЗ»	32
Тетяна Бай Плюралістичний зміст всесвітньої історії та національне виховання молодого покоління: освітньо-філософський контекст	47
Руслан Басенко «Завойовники університетських кафедр»: ренесансно- гуманістичні концепти культури педагогічного спілкування орденських викладачів Товариства Ісуса у ранній Новий час	51
Олександр Ващенко Особистість у цивілізаційному вимірі всесвітньої історії	64
Світлана Дудка Освітньо-філософські та методико-педагогічні засади вищої історичної освіти в Україні	69
Євгенія Забельська Методичні засади організації персонального навчального середовища студентів вітчизняних ВНЗ	74
Михайло Коваленко Сучасні підходи зарубіжної науки до підручникотворення зі всесвітньої історії	79

Іван Костенко

Концепт «багатоперспективність вивчення історії» у сучасній
методичній літературі зі всесвітньої історії 84

Олександр Лахно

Організаційно-педагогічні та методичні засади підготовки і
захисту магістерських кваліфікаційних робіт зі всесвітньої
історії 89

Станіслав Мостовенко

Вітчизняна наука про підручникотворення зі всесвітньої
історії 97

Аліна Рябокінь

Науково-методичні засади організації навчально-
пізнавальної діяльності студентів-істориків у вищій
професійній школі 104

Відомості про авторів 110

CONTENTS

The World history in the 100 years way of Poltava Pedagogical University	9
--	---

Master historians' family of the V.G. Korolenko Poltava National Pedagogical University in 2002-2016	27
--	----

Borys Hod

Theoretical and methodological foundations introduction of the master's course "Methodology of theWorld historyteaching in higher education facilities"	32
---	----

Tanya Bai

Pluralistic context of world history and national education of the younger generation: the educational and philosophical context	47
--	----

Ruslan Basenko

"Conquerors of the university departments": Renaissance-humanistic concepts of culture of pedagogical dialogue of the Teachers of the order from the Society of Jesus in early modern times	51
---	----

Alexander Vashchenko

Personality in the civilizational dimension of world histori	64
--	----

Svetlana Dudka

Educational-philosophical and methodical-pedagogical foundations of higher education history in Ukraine	69
---	----

Yevhenia Zabelska

Methodical principles of personal learning environment students of national university	74
--	----

Mykhailo Kovalenko

Current approaches of foreign science of the world history textbook	79
---	----

Ivan Kostenko

Concept “much prospects of studying the history”
in modern methodological literature with world history 84

Olexandr Lakhno

Organizational-pedagogical and methodological foundations
of the preparation and defense of themaster’s qualification
researchers of the world history 89

Stanislav Mostovenko

The patriotic science of textbook formation of the history from
of the world 97

Alina Ryabokon

Scientific-methodical bases of organization of educational-
cognitive activity of students of history departments in higher
vocational school 104

Information about the authors 110

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СТОЛІТНЬОМУ ПОСТУПІ ПОЛТАВСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО

Кафедра всесвітньої історії та методики викладання історії, як і низка інших кафедр педагогічного університету, свої витоки бере з довоєнних років. Історія Полтавського учительського інституту (1914 рік заснування), у наступному – Полтавського українського педагогічного інституту (з 1920 року) та Вищого інституту народної освіти (ІНО) (з 1921 року) ще не фіксувала серед названих навчальних закладів таких структур як кафедри. Лише після того, як у 1930 році ІНО був реорганізований в Інститут соціального виховання (ІСВ), а 9 лютого 1931 року в Бюлетені Народного Комісаріату освіти було опубліковано Статут про кафедри, директор Полтавського ІСВ видав наказ про взяття Статуту на озброєння у розбудові наукової та навчально-методичної структури вузу. У цьому важливому директивному документі вперше чітко окреслювалися функції кафедр. Там говорилося, що кафедра вищої школи як первісний організаційно-методичний осередок, має досліджувати методику викладання та обліку окремих дисциплін у напрямі їхньої актуалізації та застосування діалектичної методології; забезпечувати поєднання теорії та практики; розробляти й доповнювати програми окремих дисциплін; переглядати навчальні плани щодо місця окремих дисциплін та їх послідовності; організовувати та проводити науково-дослідну роботу; брати участь у підготовці підручників і навчальної літератури.

Відповідно до даного Статуту в навчальному закладі було створено ряд кафедр різних профілів, у тому числі й кафедра історії. Вона забезпечувала викладання вітчизняної історії, історії Сходу, історії Середніх віків, нової історії.

У жовтні 1931 року доцентом всесвітньої історії було призначено М. Курилка та ще двох викладачів. М. Курилко забезпечував викладання нової історії. У ті роки при кафедрі діяв навчальний кабінет історії та методики, на обладнання якого у 1932 році було складено кошторис у сумі 1400 крб.

Студенти історико-економічного відділення Інституту соціального виховання, на якому й перебувала кафедра історії, в обов'язковому порядку виконували дипломні роботи, що

захищалися перед комісією у складі заступника директора з навчальної роботи інституту та восьми членів. Студентам мовно-літературного відділення, починаючи з 1934 року читався скорочений курс всесвітньої історії, в якому висвітлювалися основні події історії Стародавнього світу, Середніх віків та нової історії.

У серпні 1934 року викладачем історії на посаді виконуючого обов'язки доцента був призначений Ф. Донський. Проте наприкінці жовтня цього ж року він був звільнений як такий, що «не забезпечував необхідного рівня викладання». Ф. Донський став жертвою розгорнутої у той час так званої кампанії боротьби проти троцькізму і націоналізму. Із січня до грудня 1935 року на посаді виконуючого обов'язки доцента історії Середніх віків працював В. Порхун. Але він теж був звільнений як такий, що «не відповідає вимогам до викладача».

31 січня 1935 року керівником кафедри історії був призначений О. Касименко. Доля цього відомого історика була схожою з долями багатьох інших науковців того часу. Наказом по інституту 25 лютого 1935 року він був виключений з партії як націоналіст і звільнений від керівництва кафедрою.

3 квітня 1935 року в навчальному закладі був оголошений наказ директора Р. Осініна, що базувався на висновках комісії Полтавського міського комітету партії. Вона працювала з 22 березня до 1 квітня, перевіряючи хід виконання постанови ЦК КП(б)У про антирадянські виступи і засміченість полтавських вузів. Тоді були звинувачені у «відсутності класової більшовицької пильності» керівники вузу, котрі допустили засмічення кафедр «соціально-ворожими елементами – носіями націоналістичної ідеології». Серед багатьох називалися також викладачі кафедри історії Ф. Донський, В. Пархун, О. Касименко.

Річне навчальне навантаження викладачів, які викладали курси всесвітньої історії, у 1935 році становило: для в.о. доцента нової історії – 640 год., в.о. доцентів історії Стародавнього світу та історії Середніх віків – 1000 і 800 год. відповідно.

У другій половині 1930-х років у Полтавському педагогічному інституті вже функціонували мовно-літературний, природничий, фізико-математичний факультети та робфак. Проходила реорганізація кафедр. У наказі директора закладу від 7 жовтня

1936 року про затвердження керівників десяти кафедр кафедра історії не була названа. Проте з'явилася кафедра соціально-економічних дисциплін. 23 січня 1938 року її керівником був призначений випускник інституту в.о. доцента Данішев С. Він викладав історію СРСР, а член цієї кафедри М. Курилко – нову історію.

Напередодні Другої світової війни для вступників відчинив двері історичний факультет зі стаціонарною та заочною формами навчання. Із початком Великої Вітчизняної війни його робота була перервана.

Після визволення Полтавщини від фашистської окупації почалася відбудова народного господарства, відновлювали роботу й навчальні заклади. Відповідно до постанови Ради Народних Комісарів від 21 жовтня 1943 року Народний Комісаріат освіти дозволив поновити роботу Полтавському і Сумському педінститутам. У ті важкі роки викладання історії забезпечували викладачі кафедри марксизму. Лише в 1945 році відновилася робота кафедри історії. Всесвітню історію нового часу викладала Л. Мазуренко.

1946 рік став роком початку самостійної роботи кафедри загальної історії. Її заснування пов'язане з відновленням роботи історичного факультету. До складу кафедри були залучені викладачі історії, а також географії, які до цього працювали на природничо-географічному факультеті Учителського інституту. У 1946 – 1947 навчальному році членами кафедри були Л. Мазуренко, О. Соколовський. Н. Нікітченко та І. Прохорова викладали географію. Очолював кафедру доцент Данішев С. Викладачі забезпечували викладання історії Стародавнього світу та історії Середніх віків (на I і II курсах історичного факультету відповідно), а також всесвітньої історії на I курсі літературного факультету.

Перші повоєнні роки, як, до речі, й останні передвоєнні, були часом, коли зміст роботи кафедри, її цілеспрямованість підпорядковувалися проведенню в навчальних курсах марксистсько-ленінської ідеології. У першому звіті кафедри за 1946 – 1947 навчальний рік читаємо, що всім членам кафедри ставилися завдання підносити рівень лекційних і семінарських занять шляхом їхнього ідеологічного загострення; викладачі

повинні були доводити правильність політики партії, розвінчувати буржуазну ідеологію та виховувати студентів у дусі радянського патріотизму та ненависті до ворогів.

Із такого змісту звіту кафедри випливає, що її функціональна діяльність була підпорядкована виконанню постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» и «Ленинград» та серії постанов ЦК КП(б)У про «політичні помилки» інституту історії АН УРСР, що закликали загострювати політичну пильність та боротися проти «ворогів народу» в особі «носіїв українського буржуазного націоналізму». Саме тоді спеціальні комісії біля 10 разів перевіряли стан викладання історії в Полтавському педінституті. Такий тотальний партійний контроль перешкоджав найменшому прояву альтернативності у трактуванні викладачем історичних процесів і явищ. Більше того, це було просто небезпечно для життя.

У 1951 році історичний факультет об'єднали з філологічним. Кафедру очолив в.о. завідувача О. Соколовський. С. Данішев перейшов на кафедру історії СРСР, а кафедра загальної історії поповнилася ст. викладачем Коган С. На час відрядження О. Соколовського до річної аспірантури 18 вересня 1951 року викладачем кафедри був зарахований І. Блавацький. У 1954 році О. Соколовський захистив кандидатську дисертацію на тему «Феодальна вотчина в Південній Сербії XIII століття» і з того часу до 1955 року працював завідувачем кафедри. У серпні 1955 року відбулося об'єднання двох історичних кафедр і надалі до 1968 року на історико-філологічному факультеті діяла лише кафедра історії.

Таким чином, тривалий час незмінними викладачами кафедри загальної історії залишалися к.і.н. Соколовський О. та старший викладач Л. Мазуренко. Про них, як ветеранів кафедри, слід говорити окремо. Вони були викладачами з великим педагогічним досвідом, людьми, навченими життям і загартованими Великою Вітчизняною війною.

О. Соколовський (1914 – 2000 роки), – уродженець незаможної селянської сім'ї на Полтавщині, учасник Великої Вітчизняної війни. Із червня 1941 року він був командиром взводу та роти, брав участь у важких боях на Південному фронті. У 1942 році – тяжко поранений. Після тривалого лікування знову повернувся до Червоної Армії.

Він – уважний історик-дослідник, автор низки ґрунтовних статей з історії середньовічної Сербії. Олексій Хрисанфович брав участь у написанні полтавського тому «Історії міст і сіл УРСР», енциклопедичного довідника «Полтавщина». Порівняно невелика кількість друкованих праць О. Соколовського, автора сумлінного й відповідального, пояснюється умовами його часу, коли дослідникам історії зарубіжних країн обмежувався доступ до архівних джерел, видавництва і редакцій історичних журналів. Крім того, щодо викладачів всесвітньої історії проводилася неприхована дискримінаційна політика. Їх річне навчальне навантаження завжди було більшим, ніж у викладачів кафедр вітчизняної історії.

О. Соколовський був висококваліфікованим викладачем. Він викладав різні курси, але основними для нього були Середньовічна історія та історії Стародавнього світу. Маючи від природи феноменальну пам'ять, він вільно, не користуючись записами, оперуючи десятками дат та імен, на високому рівні проводив лекції і семінарські заняття. Студенти любили й поважали його ще й за особливі, характерні лише йому жести. До самого виходу на пенсію (1985 рік) Олексій Хрисанфович, окрім навчальної та наукової роботи, багато уваги приділяв вихованню студентів у дусі працьовитості, колективізму і патріотизму.

Неординарною людиною і обдарованим педагогом була старший викладач Л. Мазуренко (1920 – 2000 роки). Тридцять чотири роки стали часом її трудового фронту у Полтавському педагогічному інституті. До війни Лідія Логвинівна навчалася у Харківському університеті, а завершила здобувати вищу освіту вже у Київському університеті імені Т.Г. Шевченка. У роки війни вона була медсестрою евако-шпиталю. Після закінчення навчання отримала призначення на роботу в Полтавський педінститут, в якому працювала до виходу на пенсію (1979 рік). Її наукові інтереси були пов'язані з новою історією Англії. Але найбільше Л. Мазуренко проявила себе як майстерний педагог. Лекції з нової історії країн Західної Європи та Америки та історії країн Азії та Африки вона читала не лише змістовно, але й методично досконало й емоційно, подавала студентам приклади того, як можна і як необхідно використовувати художню літературу з метою образного сприйняття історичних подій і персоналій, користувалася авторитетом як людина чесна, порядна та принципова.

У 1956 році дві історичні кафедри були об'єднані в одну – кафедру історії. Об'єднану кафедру, у яку в повному складі влилася кафедра загальної історії, очолив к.і.н., доцент Кулик Г. У цьому ж році на посаду старших викладачів кафедри прибули к.і.н. Чупрун М., який став вести курси нової та новітньої історії та к.і.н. Лопатнікова Г. – фахівець з історії Стародавнього світу. Тоді ж майже рік історію новітнього часу викладав А. Фурса.

Середина і друга половина 1950-х років були часом неспівимих пошуків нових підходів до висвітлення вітчизняної та світової історії у зв'язку з рішенням XX з'їзду КПРС (1956 рік), що започаткував процес лібералізації радянського суспільства та часткової реабілітації невинно засуджених. Але події в Угорщині та Польщі, коли збройні сили Радянської держави придушили народний виступ проти тоталітарного режиму, за інерцією ще довго трактувався викладачами в студентських аудиторіях як інтернаціональний акт допомоги в придушенні контрреволюційного заколоту.

У 1960-ті роки проходила перебудова структури факультетів і кафедр інституту. На базі історико-філологічного факультету було утворено два самостійних факультети, у тому числі й історичний (1966 рік). На виконання наказу Міністерства освіти УРСР 28 серпня 1968 року було оприлюднено наказ ректора інституту про реорганізацію кафедр. Відповідно до нього були створені кафедри історії СРСР і УРСР та загальної історії. Завідувачем першої кафедри був призначений доцент Лобурець В., а виконуючим обов'язки завідувача другої – доцент Чупрун М. У штаті кафедри загальної історії тоді були: доцент Чупрун М. (нова і новітня історія), доцент Соколовський О. (історія Середніх віків), старший викладач Мазуренко Л. (історія нового часу і країн Сходу), старший викладач Воловик В. (історія Стародавнього світу), асистент Бака М. (історія нового часу), виконуючий обов'язки доцента Рева М. (методика викладання історії і суспільствознавства).

Під назвою «загальна історія» кафедра діяла до перейменування в 1990 році. Як уже зазначалося, доцент Чупрун М. прийшов на історико-філологічний факультет у 1956 році. Він теж належав до того покоління, яке було причетне до Великої Вітчизняної війни. Микола Йосипович навчався в

Одеському університеті, який закінчив у 1947 році. У 1942 році двадцятирічним юнаком пройшов курси військової школи авіамеханіків. Далі – курсант ескадрильї, служба на посаді комсорга курсів пілотів-інструкторів та 5-ї ескадрильї Чугуївської військово-авіаційної школи. Нагороджений медаллю «За перемогу над Німеччиною».

Після закінчення навчання в Одеському університеті він був залишений там на посаді асистента кафедри нової історії. З 1954 року – працював старшим викладачем Дніпропетровського університету. У 1956 році М. Чупрун захистив кандидатську дисертацію на тему «Сен Жюст і організація оборони Франції в 1793 році». Ним було опубліковано декілька статей про революційну діяльність якобінців. Два роки (1966 – 1968) викладач навчався у докторантурі, де працював над темою «Боротьба Французької комуністичної партії проти колоніалізму», але дисертації не підготував. Завідувачем кафедри пропрацював до 1978 року, а на кафедрі – до виходу на пенсію у 1996 році.

Колоритною фігурою кафедри тих років був доцент Побіленський Я. (1922 – 1988 роки). Навчався на історичному факультеті ХДУ (1939 – 1940 роки), але війна перешкодила закінчити вуз. Будучи мобілізованим до армії, він у 1942 – 44 роках пройшов школу військових перекладачів, взявши на озброєння японську мову. Служив перекладачем відділу Хабаровської військової картографії, редагував газету на японській мові для військовополонених. Був нагороджений медалями «За перемогу над Японією», «XX років Радянської Армії і Флоту» та «За бойові заслуги». Завершив здобуття вищої історичної освіти у Хабаровську, а в 1954 році став аспірантом Харківського державного університету.

Після демобілізації Я. Побіленський працював учителем історії та англійської мови, а з 1954 року трудовий стаж продовжував асистентом, викладачем, старшим викладачем і доцентом кафедри нової та новітньої історії Харківського державного університету. У 1959 році він захистив кандидатську дисертацію на тему «Боротьба японського народу за мир і незалежність».

Півтора десятки його статей про Японію увійшли до Української Радянської Енциклопедії. У грудні 1968 року Я. Побіленський за конкурсом був обраний на посаду доцента

кафедри загальної історії Полтавського педагогічного інституту, і з тих пір незмінно працював на ній.

Доцент Побіленський Я. був фахівцем високої кваліфікації. Його лекції і семінарські заняття з історії країн Азії та Африки захоплювали студентів глибиною змісту, яскравим і емоційним наведенням маловідомих історичних фактів та аналізом їх змісту в загальноісторичному контексті. Особливо блискучими були його заняття з історії Японії. Він завжди виглядав спокійним і врівноваженим. Усмішка ніколи не зраджувала його. У час, коли важка хвороба прикувала до ліжка, він проявив неабиякі якості вольової людини. Освоїв письмо лівою рукою і продовжував працювати.

Наприкінці 1960-х і в 1970-ті роки на кафедрі працювали, окрім згаданих вище фахівців старшого покоління, також асистенти й старші викладачі: М. Бака, В. Воловик, М. Авдєєва, Ю. Поляков.

В. Воловик (1938 – 2004 роки) здобув історичну освіту в Ленінградському державному університеті, спеціалізуючись з історії Греції і Риму. Пройшовши повний курс навчання і повернувшись до Полтави, він деякий час працював вихователем у школі, науковим працівником Полтавського краєзнавчого музею. Із 1961 року в педагогічному інституті читав курс «Основи наукового атеїзму» за розписом погодинної оплати, а в 1963 році пройшов за конкурсом на посаду асистента кафедри загальної історії. Із березня 1968 року обіймав посаду старшого викладача.

Наукові інтереси В. Воловика були у сфері історії християнства. Працював над кандидатською дисертацією на тему «Раннє християнство в радянській історіографії». Усі роки роботи на обійманій посаді викладав історію Стародавнього світу. Звільнився у зв'язку з виходом на пенсію у 1998 році.

В. Воловик був кваліфікованим фахівцем з історії Стародавнього світу. Як викладач вирізнявся унікальною пам'яттю. Він знав і пам'ятав по імені майже всіх студентів історичного факультету. Студенти любили його за спокійний, веселий, дотепний норов. Він був справедливим і вимогливим. Старшокурсники говорили про нього: «Хто подолав фараона (так його люб'язно називали), той може вважати себе справжнім студентом».

Асистентом, старшим викладачем і доцентом кафедри загальної історії працювала М. Авдєєва (1937 рік народження). Вона пройшла хорошу школу Московського державного університету імені М.В. Ломоносова. З 1961 року працювала учителем історії м. Полтави, завідуючи кабінетом політекономії Полтавського інженерно-будівельного інституту, а з 1964 року – асистентом кафедри політекономії цього ж навчального закладу. У лютому 1970 року за конкурсом Маргарита Олександрівна була обрана на посаду асистента кафедри загальної історії педагогічного інституту. У жовтні 1973 року захистила кандидатську дисертацію в Московському державному університеті на тему «Брісбейк – представник американського утопічного соціалізму». У науковому плані її інтереси стосувалися історії соціалістичного і робітничого руху нового часу. Своєю навчальною роботою М. Авдєєва забезпечувала засвоєння студентами курсів нової історії та історіографії нової і новітньої історії. Саме на цій ділянці роботи вона виявила неабиякі здібності та обдарування педагога. Родзинкою її лекцій і семінарських занять була велика увага до питань культури. Вона неодноразово говорила, що працювати треба так, щоб за викладачем закріпилася хороша слава представника певної науково-педагогічної школи. М. Авдєєва володіла барвистою мовою, що робило її лекції привабливими і цікавими. З посади доцента кафедри всесвітньої історії звільнилася в 2004 році у зв'язку з виходом на пенсію.

У другій половині 1960-х років за кафедрою загальної історії була закріплена навчальна дисципліна «методика викладання історії». Тому деякий час членом кафедри був кандидат педагогічних наук Хвиль М.

Новим у методології навчальної та наукової роботи кафедри 1970-х років була поступова відмова від безальтернативного показу на лекціях і семінарських заняттях шляхів історичного розвитку, але відповідно до постанов КПРС та Радянського уряду ще довго домінував підхід до з'ясування історичних явищ і процесів із позицій класової боротьби, хоча вже сповідувався принцип мирного співіснування двох суспільно-політичних систем.

У серпні 1978 року завідувачем кафедри загальної історії був обраний доцент Бака М. (1937 року народження), який очолював її 19 років. Його трудовий і професійний стаж розпочався ще в

1956 році, коли він, закінчивши Великосорочинське педучилище, став студентом історико-філологічного факультету. На останньому курсі навчання в педінституті був призначений старшим лаборантом кабінету історії. Після завершення навчання (1961 рік) залишився на посаді старшого лаборанта кафедри загальної історії. Потім – працював асистентом цієї ж кафедри. М. Бака з 1970 по 1973 рік навчався в аспірантурі на кафедрі нової і новітньої історії Московського державного університету імені М.В. Ломоносова. Пройшов стажування в Берлінському університеті імені Гумбольдта (жовтень 1972 – липень 1973 року). За роки аспірантури та стажування підготував і захистив кандидатську дисертацію на тему «Виникнення коопераційних соціально-економічних відносин – новий етап розвитку аграрного ладу в НДР».

За роки праці на кафедрі загальної історії ним опубліковано півтори сотні наукових статей, тез, рецензій, майже половина з яких присвячена німецькій історії. Крім того, він є одним із авторів історичних нарисів про Полтаву та Полтавщину, тринадцяти статей енциклопедичного довідника «Полтавщина».

Як керівник кафедри М. Бака багато уваги приділяв науковому зростанню молодих викладачів, поставивши за мету забезпечення викладання усіх курсів загальної історії кандидатами наук. Цьому сприяла та обставина, що в 1970-ті роки вдалося розпочати співробітництво з кафедрою нової і новітньої історії Московського державного університету імені М.В. Ломоносова. Як підсумок – декілька молодих викладачів кафедри отримали можливість пройти школу університетської аспірантури або стажування. За багаторічну плідну роботу М. Бака нагороджений медаллю «Ветеран праці» та знаком «Відмінник освіти України».

У 1979 – 1980 навчальному році асистентами кафедри стали вихованці Полтавського педагогічного інституту Ю. Поляков та М. Лахижа. Тоді ж асистентські ряди поповнилися випускницею Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка Р. Майбородою. У 1982 році Ю. Поляков був рекомендований на навчання у цільовій аспірантурі МДУ, де й залишився працювати.

У 1982 році аспірантом кафедри нової і новітньої історії МДУ став М. Лахижа, який вчасно захистив кандидатську дисертацію про діяльність Демократичної селянської партії в НДР. У 1985 році

він, закінчивши цільову аспірантуру, повернувся до Полтави і продовжував працювати вже на посаді старшого викладача та доцента, викладаючи курси нової та новітньої історії країн Європи та Америки й успішно займаючись науково-дослідною роботою. Сьогодні Микола Іванович – перший на Полтавщині доктор наук із державного управління.

У 1979 році за призначенням Міністерства освіти УРСР на кафедрі став працювати на посаді асистента випускник КДУ О. Мельников.

Р. Майборода, випускниця Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка 1979 року, згідно з наказом Міністерства освіти УРСР була направлена на посаду асистента в Полтавський педагогічний інститут, де стала членом кафедри загальної історії. Вона зарекомендувала себе як перспективний викладач, була рекомендована до цільової аспірантури КДУ (1983 рік). Там вона вчасно підготувала і захистила кандидатську дисертацію. Сьогодні працює у вищих навчальних закладах міста Києва.

Невеликий проміжок часу на посадах асистента кафедри працювали випускники КДУ В. Великолуг, С. Кротюк і С. Масол.

Майже 20 років посади асистента, старшого викладача, доцента кафедри займала випускниця Харківського державного університету Н. Самойленко. Вона в 1984 – 1987 роках навчалася в аспірантурі Київського університету, захистила кандидатську дисертацію. Викладала історію країн Азії та Африки. Успішно працювала в науковому плані.

У 1982 році до Полтавського державного університету прибув випускник КДУ В. Ставнюк, який обійняв посаду асистента з курсу історії Стародавнього світу. Із перших днів він зарекомендував себе ґрунтовно підготовленим фахівцем-істориком, цілеспрямованою молодого людиною. У 1984 році кафедра рекомендувала його до цільової аспірантури МДУ, яку він успішно закінчив і там же захистив кандидатську дисертацію про суспільно-політичну діяльність Фемістокла (1988 рік). Це був перший в історії кафедри випадок, коли її викладач захистив дисертацію з історії Стародавнього світу. У 1993 році доцент Ставнюк В. перейшов на роботу в Київський університет, де в 2006 році захистив і докторську дисертацію. Сьогодні він виконує обов'язки

завідувача кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків провідного вишу України.

У 1984 році на кафедру загальної історії був прийнятий на основі конкурсного відбору доктор юридичних наук, професор міжнародного права Пушмін Е. (1984 – 1986 роки).

Перша половина 1980-х років була часом, коли ректорат, дбаючи про підготовку кваліфікованих викладачів з числа здібних випускників вузів, узяв курс на співробітництво з провідними університетами України в питаннях кадрової політики. Так, із Києва до Полтави прибули Б. Год і В. Рибачук, а з Харкова – Н. Бесєдіна.

Б. Год у 1983 році з відзнакою закінчив історичний факультет Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка і був зарахований на посаду асистента кафедри всесвітньої історії. Із перших днів роботи в Полтавському державному педагогічному інституті він зарекомендував себе висококваліфікованим викладачем, активним у громадському житті. Через два роки він був обраний за конкурсом на посаду старшого викладача. У 1987 році Бориса Васильовича було призначено на посаду заступника декана історичного факультету з навчально-виховної роботи.

Перебуваючи на дворічному стажуванні в Інституті історії АН УРСР, він підготував та успішно захистив у Харківському державному університеті кандидатську дисертацію.

Працюючи на посадах старшого викладача та доцента кафедри, Борис Васильович упродовж 6 років успішно виконував обов'язки заступника та відповідального секретаря приймальної комісії педагогічного інституту.

У 1997 році Б. Года було обрано деканом історичного факультету. На цій посаді він працював до 2002 року. Борис Васильович багато уваги приділяв підвищенню якості знань студентів, зміцненню трудової дисципліни, активізації наукової роботи викладачів і співробітників, покращенню матеріальної бази факультету. За його участю на факультеті була вибудована нова система виховної роботи, проводилися різноманітні виховні заходи. Особливою заслугою Бориса Васильовича можна вважати створення чоловічого пісенно-фольклорного гурту «Чебрець», який

мав постійні гастролі; у 2007 році він виборов високе звання «народного хорового колективу».

У 2005 році Борис Васильович у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди успішно захистив докторську дисертацію на тему «Ідея всебічного й гармонійного виховання особистості в епоху європейського Відродження». Це було перше в українській історико-педагогічній науці дослідження, у якому розглянуті педагогічні ідеї та практика виховання особистості в країнах Європи кінця XIV – початку XVII століть. Із 2006 року – він професор.

Б. Год є автором біля 330 наукових статей з історії освіти і виховання в країнах Європи, нової історії країн Європи та Північної Америки, вітчизняної історії, історичного краєзнавства. Ним підготовлено 5 наукових монографій, 11 навчальних посібників для учнів і студентів. Друкувався у наукових виданнях Російської Федерації, Італії та США.

Борис Васильович працює в редколегіях 6 фахових видань. У 1999 році обраний членом-кореспондентом Української Академії історичних наук, у 2013 році – академіком Академії наук вищої освіти України. Член спеціалізованих учених рад із педагогічних наук у навчальних закладах Полтави та Сум. Під його керівництвом готують дослідження 6 аспірантів і 3 здобувачі наукового ступеня кандидата наук; успішно керує науковою роботою студентів (вихованець Б. Года Р. Басенко у 2015 році виборов перше місце на всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт зі всесвітньої історії). Викладає нову історію країн Європи та Північної Америки, історію країн Латинської Америки, історію міжнародних відносин, історію світових цивілізацій, магістерський курс «Методика викладання всесвітньої історії у вищій школі». У 2009 – 2014 роках Б. Год успішно працював проректором університету з науково-педагогічної роботи.

З 2000 року Б. Год очолює кафедру всесвітньої історії, колектив якої визначився із загально кафедральною науковою темою. Це – історія політичних систем країн Європи та Америки. За його ініціативи та під керівництвом проведено 8 Всеукраїнських науково-практичних семінарів «Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання», започатковано Полтавські студентські наукові читання зі всесвітньої історії. Щорічно кожен

викладач друкує 2-3 наукові статті у фахових виданнях України з проблематики кафедри.

У 1982 році асистентом кафедри стала випускниця Харківського державного університету Н. Бесєдіна. Вона від того часу незмінно веде лекційний курс і семінарські заняття з історії країн Азії та Африки. У науковому плані займається дослідженням питань краєзнавчої тематики, історії Сходу. Закінчивши в 2000 році аспірантуру та захистивши у 2002 році кандидатську дисертацію, вона стала кандидатом історичних наук та отримала звання доцента.

Висококваліфікованим фахівцем кафедри є старший викладач Рибачук В. Віктор Олексійович у 1991 – 1994 роках навчався в цільовій аспірантурі на кафедрі філософії Української академії аграрних наук у м. Києві, проходив стажування на кафедрі історії Стародавнього світу Московського державного університету. Основні навчальні дисципліни, які він успішно викладає, це історія Стародавніх Греції та Риму, історіографія нової та новітньої історії. Окрім того, він проводить заняття з інших дисциплін всесвітньої історії.

Пам'ятною сторінкою історії кафедри була середина 1980-х років, коли по лінії шефської допомоги з боку кафедри нової і новітньої історії Московського державного університету імені М.В. Ломоносова на факультет прибули і прочитали студентам спецкурси з історії Італії, Англії, Франції, Латинської Америки професори Григор'єва І., Єрьомін Л., Смірнов Л., Строганов О. Пізніше наукові контакти з кафедрою всесвітньої історії підтримував завідувач кафедри нової і новітньої історії МДУ професор Язьков Є.

У другій половині 1970-х років ректором інституту став професор Зязюн І., з ім'ям якого пов'язаний цілий ряд новацій у роботі всіх підрозділів вузу, у тому числі й кафедр. Насамперед був узятий курс на вишкіл педагогічної майстерності усіх викладачів. У зв'язку з цим члени кафедри загальної історії готували й захищали реферативні повідомлення з проблем удосконалення педмайстерності при вивченні дисциплін всесвітньої історії.

У 1990 році кафедра загальної історії була перейменована на кафедру всесвітньої історії. Усі наступні роки були часом, коли кафедра поповнювалася новими силами. У квітні 1997 року

відбулася реорганізація кафедр історичного факультету, у результаті якої до кафедри всесвітньої історії перейшли викладачі історії Росії та СРСР доктор історичних наук, професор Лобурець В., доцент Цехмістро Н. та викладач Тронько Т. Посаду завідувача кафедри обійняв В. Лобурець. Він прибув до Полтавського педінституту у 1960 році після закінчення аспірантури Київського державного педагогічного інституту. Пройшов школу становлення вузівського викладача від асистента до професора, був відомим в історичних колах як фахівець із вітчизняної історії радянської доби. Наукова, навчально-педагогічна та громадська діяльність Василя Єгоровича високо оцінена урядом. Його нагородили орденом Трудового Червоного прапора.

Н. Цехмістро, закінчивши в 1977 році вуз і попрацювавши певний час у школі, у 1980 – 1983 роках навчалася в аспірантурі КДУ на кафедрі історії радянського суспільства. У рік закінчення аспірантури захистила кандидатську дисертацію і згідно з призначенням Міністерства освіти УРСР прибула на роботу до Полтавського педінституту, де працювала до виходу на пенсію у 2015 році. Вела навчальний курс з історії слов'янських народів та історії міжнародних відносин, успішно очолювала методичну комісію історичного факультету.

Знахідкою для кафедри стала Т. Тронько, яка після закінчення навчання на історичному факультеті Полтавського педагогічного інституту в 1984 році деякий час працювала вихователем в одній із полтавських шкіл і невдовзі була взята на посаду старшого лаборанта кафедри історії СРСР. У 1989 році за конкурсом обрана на посаду асистента. У 1992 – 1995 роках навчалася в аспірантурі на кафедрі історії східного слов'янства. Її науковим керівником був професор Лобурець В. Кандидатську дисертацію Тетяна Володимирівна захистила у 2002 році і через два роки отримала атестат доцента. Викладає історію первісного суспільства, історію слов'янських народів. Вона належить до розряду дуже працюючих людей, із педагогічним хистом. Виконує обов'язки заступника декана з педагогічних практик, заступника завідувача кафедри.

1990-ті – початок 2000-х років для кафедри були не лише періодом науково-педагогічного зростання її працівників, але й часом відходу від старих стереотипів і поглядів на суспільно-

політичні процеси та історичні явища, відмови від приматів формаційного розвитку історії та класової боротьби як єдиної рушійної сили поступального руху.

У цей час на історичному факультеті навчалися та успішно закінчили студії в Полтавському педінституті здібні студенти: І. Цебрій, Ю. Вільховий, Л. Швець, О. Лахно, Ю. Левченко. Усі вони майже відразу після отримання дипломів про вищу освіту з відзнакою стали працювати в педінституті.

І. Цебрій, отримавши диплом про вищу освіту, заглибилася у роботу з підготовки кандидатської дисертації, яку захистила у 2003 році, здобувши вчений ступінь кандидата педагогічних наук. Два роки працювала на кафедрі менеджменту освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Із 2004 року – на кафедрі всесвітньої історії. Спочатку на посаді старшого викладача, сьогодні – професора. У 2013 році вона успішно захистила докторську дисертацію з загальної педагогіки та історії педагогіки. Викладає історію Стародавнього Сходу, типологію та динаміку людських цивілізацій. Професор Цебрій І. проводить велику роботу не лише з фахової підготовки студентів, але й естетичного виховання. Її дітищем став чудовий хоролий колектив «Тисяча років музики», студентський театр «Фабула». Їхня творчість відома далеко за межами Полтавщини.

Ю. Вільховий певний час працював асистентом і старшим викладачем кафедри історії України, а після закінчення у 2003 році аспірантури перейшов на посаду старшого викладача кафедри всесвітньої історії.

У 2004 році він захистив кандидатську дисертацію і обійняв доцентську посаду. У цьому ж році вступив до докторантури, одночасно викладаючи новітню історію країн Західної Європи та Америки. Крім науково-педагогічної роботи він багато уваги приділяє виховній роботі серед студентів, будучи активним членом народного хору «Калина» та факультетського гурту «Чебрець». Керує жіночим вокальним колективом «Черемшина». Виконує обов'язки заступника декана історичного факультету з виховної роботи.

Л. Швець у 2000 році з відзнакою закінчив навчання на історичному факультеті Полтавського педагогічного університету й був залишений на роботі на посаду асистента кафедри історії

України. У 2005 році за конкурсом переведений на кафедру всесвітньої історії, де невдовзі обійняв посаду старшого викладача з історії Середніх віків. Захистив кандидатську дисертацію. Активний учасник художньої самодіяльності.

О. Лахно, одержавши в 2001 році диплом з відзнакою випускника університету, вступив до магістратури, яку через рік успішно закінчив. Деякий час працював асистентом кафедри історії України, а з 2006 року обіймав посаду старшого викладача кафедри всесвітньої історії. У 2008 році захистив кандидатську дисертацію. Обраний доцентом. Викладає історію слов'янських народів.

У 2005 році на посаду старшого викладача прийшла випускниця Полтавського педагогічного університету, учитель історії середньої школи №17 м. Полтави Н. Год. Після року роботи вона вступила до аспірантури, обравши предметом наукового дослідження педагогічну спадщину відомого гуманіста епохи європейського Відродження Еразма Роттердамського. У 2009 році після успішного захисту кандидатської дисертації була обрана за конкурсом на посаду доцента кафедри. Викладає нову історію країн Європи та Північної Америки, історію країн Латинської Америки.

Після закінчення Кременчуцького педагогічного училища імені А.С. Макаренка, історичного факультету та магістратури Полтавського державного педагогічного університету в 2006 – 2014 роках на кафедрі на посадах асистента і старшого викладача працював Ю. Левченко. Темою наукового дослідження він обрав зародження і розвиток ідеалу освіти в педагогічній думці Стародавніх Греції та Риму.

У лютому 2006 року згідно з рішенням Ученої ради університету кафедра всесвітньої історії була перейменована на кафедру всесвітньої історії та методики викладання історії. Колектив кафедри, окрім великої уваги до питань навчально-виховного процесу, постійно переймається проблемами наукового життя. Так як найбільших змін в історіографії зазнали нова та новітня історія, відповідно до цього зросла увага до питань теорії і методології. Це стосується відмови від формаційного і переходу до цивілізаційного тлумачення розвитку людської цивілізації, пошуків науково-обґрунтованих критеріїв періодизації історичного процесу,

перегляду історичного місця і ролі окремих подій світової історії тощо.

Новим у організації навчальної роботи стало впровадження з 2005 року кредитно-модульної системи навчання, обліку і оцінки знань студентів. Цей процес, спрямований на втілення в життя Болонської системи освітньої роботи, що передбачає наявність сучасної матеріально-технічної бази, оптимального навантаження на професорсько-викладацький корпус, проходить суперечливо, долаючи формалізм.

У останні роки помітно зросла увага до науково-видавничої діяльності викладачів кафедри. Її співробітниками підготовлено тисячі фахівців освітньої ниви, які успішно трудяться у загальноосвітніх школах, професійних училищах, державних установах і культурно-освітніх закладах тощо. Чимало з них, як уже говорилося вище, стали кандидатами і докторами наук, професорами своєї справи.

Колектив кафедри та окремі її працівники неодноразово нагороджувалися відзнаками галузевого міністерства, міської й обласної адміністрацій, обласної ради, керівництва обласного інституту післядипломної педагогічної освіти за успішну роботу щодо підготовки та перепідготовки висококваліфікованих фахівців, а завідувачі кафедри В. Лобурець і Б. Год отримали високі державні відзнаки – звання «заслужений діяч науки і техніки України» і «заслужений працівник освіти України» відповідно. Доцент Бесєдіна Н. у 2014 році за багаторічну успішну працю в університеті відзначена орденом «За заслуги» третього ступеня.

Історія кафедри з її щоденними турботами і новими завданнями продовжується... Її професорсько-викладацький склад із вагомими здобутками в навчально-виховній, організаційній і науковій роботі успішно відзначив 100-ліття від дня заснування Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Б. Год, Н. Год

**МАГІСТЕРСЬКА РОДИНА ІСТОРИКІВ
У ПОЛТАВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА В 2002 – 2016 РОКАХ**

2002

1. Кратенко Оксана Володимирівна
2. Лавріненко Алла Анатоліївна
3. Лахно Олександр Петрович
4. Лисенко Анна Станіславівна
5. Москаленко Руслана Валентинівна
6. Олійник Ігор Григорович
7. Тимофєєв Дмитро Юрійович
8. Яремченко Віталій Андрійович

2003

1. Алексеєвець Вікторія Савівна
2. Богомол Наталія Григорівна
3. Веркалець Тетяна Ярославівна
4. Гура Олексій Анатолійович
5. Коваленко Світлана Вячеславівна
6. Пилипенко Наталія Іванівна
7. Сакало Олександр Євгенійович

2004

1. Вітринська Олена Володимирівна
2. Бородай Олександр Віталійович
3. Іванюк Олег Борисович
4. Філоненко Олексій Олександрович

2005

1. Микитенко Андрій Олексійович
2. Рибалко Андрій Юрійович
3. Кульчій Олег Олександрович
4. Гирман Юлія Вікторівна
5. Голік Юлія Олексіївна
6. Брегеда Микола Володимирович
7. Шерстюк Вячеслав Вікторович

8. Палінкаш Вячеслав Андрійович
9. Павлик Леся Миколаївна
10. Кульчій Інна Олексіївна
11. Строка Тетяна Вікторівна
12. Тєвікова Ольга Валентинівна

2006

1. Дрига Тетяна Миколаївна
2. Левченко Юрій Миколайович
3. Ляхівненко Олександр Миколайович
4. Метелиця Володимир Вікторович
5. Ночовний Юрій Володимирович
6. Потеряйко Оксана Олександрівна
7. Сердюк Ігор Олександрович
8. Стрілець Юлія Павлівна
9. Штепа Олексій Олександрович
10. Шерстюк Інна Володимирівна

2007

1. Кузяков Григорій Анатолійович
2. Ляхівненко Сергій Миколайович
3. Приймак Світлана Володимирівна
4. Рець Олександр Вікторович
5. Савченко Світлана Миколаївна
6. Серба Павло Іванович
7. Соколова Ольга Володимирівна
8. Фисун Костянтин Юрійович
9. Хорошко Тетяна Миколаївна
10. Чернокал Наталія Іванівна

2008

1. Бесєдіна Олександра Миколаївна
2. Шимко Катерина Юріївна
3. Джадан Ольга Іванівна
4. Єрасов Борис Віталійович
5. Замура Олена Юріївна
6. Злидарь Альона Іванівна
7. Мірошніченко Віталій Григорович

8. Орлов Владлен Миколайович
9. Філіпович Вікторія Юріївна
10. Шабалтій Олег Миколайович

2009

1. Ізюмов Максим Сергійович
2. Карманенко Василь Васильович
3. Кібальник Наталія Миколаївна
4. Кійченко Михайло Юрійович
5. Лук'яненко Олександр Вікторович
6. Марченко Олексій Олегович
7. Семирод Юлія Григорівна
8. Теслевич Олександр Йосипович
9. Шульга Світлана Валеріївна

2010

1. Воскобійник Вікторія Володимирівна
2. Герус Таїсія Іванівна
3. Гура Ірина Анатоліївна
4. Мартосенко Віталіна Олександрівна
5. Ночовний Олег Володимирович
6. П'ятаха Наталія Яківна
7. Перенесієнко Ігор Петрович
8. Сергієнко Вікторія Григорівна
9. Таран Володимир Іванович
10. Ткаченко Роман Борисович
11. Їжик Ірина Василівна

2011

1. Авдєєва Тетяна Валеріївна
2. Єрмолаєва Анастасія Олександрівна
3. Булава Владислав Леонідович
4. Книш Олександр Вікторович
5. Закаблук Альона Григорівна
6. Конько Юлія Петрівна
7. Кордіяк Ігор Костянтинович
8. Куць Сергій Олексійович
9. Ярьсько Марина Юріївна

2012

1. Дрига Микола Миколайович
2. Іваниця Яна Василівна
3. Коротун Світлана Віталіївна
4. Кузьміна Марина Миколаївна
5. Повальчук Юрій Миколайович
6. Стаценко Дмитро Володимирович
7. Таран Дмитро Ігорович
8. Хорольська Світлана Іванівна
9. Якименко Олександр Ігорович

2013

1. Демченко Аліна Сергіївна
2. Каленчук Вікторія Володимирівна
3. Косовська Катерина Сергіївна
4. Первак Роман Миколайович
5. Тимошенко Юлія Ігорівна
6. Хорольський Микола Анатолійович
7. Цьова Яна Вікторівна
8. Шведун Олексій Іванович

2014

1. Врублевська Наталія Володимирівна
2. Діденко Марина Андріївна
3. Зубко Олександр Анатолійович
4. Коба Олександр Олександрович
5. Костенко Андрій Анатолійович
6. Максименко Марина Володимирівна
7. Перейма Анжеліка Анатоліївна
8. Прокопенко Антон Олегович
9. Сапронов Андрій Леонідович
10. Сушко Вячеслав Сергійович

2015

1. Дорогобід Наталія Олегівна
2. Головченко Марія Борисівна
3. Золотухіна Євгенія Олександрівна
4. Сайбеков Максим Геннадійович

5. Сало Вікторія Анатоліївна
6. Стіна-Биковець Анна Василівна
7. Тимошенко Юлія Сергіївна
8. Шевчук Микола Миколайович

2016

1. Бай Тетяна Анатоліївна
2. Ващенко Олександр Олександрович
3. Дудка Світлана Анатоліївна
4. Забельська Євгенія Станіславівна
5. Коваленко Михайло Володимирович
6. Костенко Іван Анатолійович
7. Мостовенко Станіслав Миколайович
8. Пелих Марія Андріївна
9. Рябокінь Аліна Олександрівна

Укладач – Р. Басенко

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
УПРОВАДЖЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОГО КУРСУ
«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
У ВНЗ»**

У наші дні Україна впевнено і відповідально зробила європейський вибір, підписавши та ратифікувавши «Угоду про асоціацію з ЄС». У реалізації таких євроінтеграційних ініціатив особлива роль належить вітчизняній історичній освіті, яка забезпечить розуміння сучасною молоддю глибинних тенденцій і закономірностей загальноєвропейської цивілізаційної динаміки, успішне формування європейської ідентичності молодого українця, сприятиме органічному єднанню європейських і національних цінностей, культурних здобутків і духовності.

Крім того, євроінтеграційний вектор обумовив початок глибоких, доволі складних, проте багатограних і повноцінних суспільних змін. Не оминає вказане реформування й вищої школи, свідченням змін у якій став недавно схвалений Закон України «Про вищу освіту» (2014 рік). Серед його пріоритетів: збереження, розвиток і підвищення якості системи вищої освіти. Тому запровадження нового магістерського курсу «Методика викладання всесвітньої історії у вищій школі» є достатньо обґрунтованим і своєчасним, відповідає євроінтеграційним перспективам та освітнім пріоритетам сучасності.

Магістерський курс «Методика викладання всесвітньої історії у вищій школі» присвячений вивченню теоретико-методологічних, методико-технологічних та організаційно-педагогічних засад викладання всесвітньої історії у вищій школі. Запропонований авторський курс уперше в Україні впроваджується до змісту професійної підготовки магістрантів-істориків. Унаслідок чого майже відсутня наукова і навчально-методична література з його вивчення. Тому магістрантам доведеться послуговуватися переважно інформаційними ресурсами, які присвячені загальним питанням методики викладання історії, висвітленню методичних аспектів викладання у вищій школі в цілому, відшуковуючи в них необхідний матеріал.

Змістовий модуль 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ КУРСУ

Тема 1.1. Методика викладання всесвітньої історії у змісті професійної підготовки викладачів вищих педагогічних навчальних закладів

Поняття і зміст методики викладання всесвітньої історії у вищій школі. Об'єкт, предмет і завдання магістерського курсу «Методика викладання всесвітньої історії у вищій школі». Обґрунтування його актуальності та структури. Історіографія дефініцій понять «методика навчання» і «методика викладання». Основні категорії методики викладання навчального предмету.

Стан, глобальні та регіональні тенденції розвитку методики викладання всесвітньої історії. Місце і роль «Методики викладання всесвітньої історії у ВНЗ» в освітньо-професійній програмі підготовки фахівців ОКР «магістр» спеціальності 8.02030201 «Історія». Взаємозв'язок курсу з історичними та психолого-педагогічними дисциплінами змісту професійної підготовки викладачів вищих педагогічних навчальних закладів. Система методів наукового дослідження процесу університетського викладання всесвітньої історії. Особливості педагогічного спостереження й експерименту. Специфіка науково-педагогічних досліджень з методики викладання всесвітньої історії у вищій школі.

Поняття актуальних і дискусійних питань методики викладання всесвітньої історії, важливість їхнього авторського бачення і трактування магістрантом. Проблема наукового та навчально-методичного забезпечення вивчення магістерського курсу. Вітчизняні та зарубіжні науково-практичні конференції та семінари з актуальних питань методики викладання всесвітньої історії. Висвітлення вузлових питань методології та методики вивчення всесвітньої історії у матеріалах вітчизняних і зарубіжних фахових виданнях. Інформаційні ресурси та їхні пізнавальні можливості щодо інформаційно-методичного забезпечення викладання курсу магістерської підготовки викладача вищої школи. Виправданість, своєчасність і перспективність підготовки підручника «Методика викладання всесвітньої історії у вищій школі».

Тема 1.2. Всесвітня історія як навчальна дисципліна вищої професійної освіти: європейський досвід і вітчизняні перспективи

Місце і роль вищої історичної освіти в розвитку сучасної цивілізації. Тенденції гуманітаризації змісту вищої освіти. Історія становлення всесвітньої історії як університетської навчальної дисципліни. Формування системи вивчення всесвітньої історії у вишах країн Європи. Студії всесвітньої історії у ВНЗ США та Канади. Вища історична освіта Японії. Історія впровадження університетських курсів всесвітньої історії у Великій Британії, Франції, Німеччині та Італії. Сучасні принципи та особливості викладання всесвітньої історії у країнах Європейського Союзу.

Стан, проблеми та перспективи досліджень зі всесвітньої історії в Україні. Актуальні та дискусійні питання всесвітньої історії в освітньому континуумі вітчизняної вищої історичної освіти. Перспектива єдиного державного наукового центру всесвітньо-історичних студій. Дисципліни циклу всесвітньої історії в сучасній дидактичній системі вітчизняної вищої школи. Структура вивчення всесвітньої історії в класичних вишах України. Всесвітня історія в змісті професійної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Проблеми стандартизації вивчення всесвітньої історії у вищій школі. Всесвітня історія в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка. Проблема збалансованості вивчення дисциплін циклу всесвітньої історії. Стан і проблеми опанування історії країн Азії, Африки та Латинської Америки. Актуальність вивчення історії та культури світових цивілізацій студентами неісторичних факультетів вітчизняних вишів.

Імплементація Закону України «Про вищу освіту» та його значення для розвитку університетських курсів всесвітньої історії. Моделювання шляхів і перспектив розвитку студій всесвітньої історії у вітчизняній вищій школі. Цивілізаційний та людинотворчий потенціал всесвітньої історії.

Європейська інтеграція та євроінтеграційні завдання України. ЄС та Україна: генеза і перспективи взаємин. Рецепції європейської аксіології в українському суспільстві. Євроінтеграційні пріоритети України та їхнє відображення в університетських курсах всесвітньої історії. Всесвітньо-історичне знання українця, його

значення для реалізації євроінтеграційних перспектив України. Репрезентація історії розвитку загальноєвропейських цінностей у контексті формування ціннісно-смыслових орієнтацій сучасної молоді. Загальноєвропейська історія у вітчизняних вишах як шлях європейської ідентичності українця. Українець як гравець загальноєвропейської історії.

Тема 1.3. Теорія і методологія викладання всесвітньої історії у вищій школі

Процес викладання всесвітньої історії у вищих педагогічних навчальних закладах, його мета і завдання. Сучасні моделі вивчення всесвітньої історії. «Людський вимір» світового історичного процесу та антропологічний підхід в освіті. Соціокультурна модель вузівського викладання всесвітньої історії, її можливості в репрезентації базових соціокультурних уявлень людей епохи, яка вивчається, їхнього менталітету, ціннісних орієнтацій та картини світу. Мікроісторія у вимірі всесвітньої історії. Міждисциплінарний підхід до висвітлення минулого світових цивілізацій. Діалектика формаційного та цивілізаційного підходів. Аксіологічний підхід в історичній освіті. Компетентнісний підхід, його можливості та значення для розбудови вищої школи. Синергетична модель навчання.

Інформаційні технології навчання. Можливості мультимедійної репрезентації у висвітленні подій всесвітньої історії. Дидактичний потенціал інформаційних технологій навчання у вищій школі. Модульна модель викладання у виші. Технології евристичного навчання у ВНЗ, його принципи, зміст і засоби. Варіанти освітніх технологій, заснованих на навчальному дослідженні студента. Поняття еклектики методологічних підходів та пріоритети цілісної та визначеної концепції міждисциплінарного підходу до вивчення історичного минулого.

Сучасна освітня ситуація і формування лідерської компетентності засобами всесвітньої історії. Рефлексивна модель вивчення всесвітньої історії, її принципи та значення для становлення особистості фахівця вищої школи.

Гносеологія сутності та компоненти навчання всесвітньої історії у ВНЗ. Принципи вузівського вивчення всесвітньої історії. Можливості культурологічного принципу у відборі змісту вищої історичної освіти, її фундаменталізації та цілісності. Орієнтація на

творчість та особистість студента. Інформатизація змісту університетських курсів всесвітньої історії.

Інформаційно-семіотичний підхід до структури знань студентів-істориків зі всесвітньої історії. Історичні факти та методичні підходи до їхньої класифікації. Історичні поняття та їхня класифікація у методичній літературі. Індуктивний та дедуктивний шляхи формування понять у методиці викладання всесвітньої історії. Історичні уявлення. Історичні теорії та їхнє значення для тлумачення всесвітньо-історичного процесу. Поняття історичного закону, його сутнісні особливості. Фактичний і теоретичний матеріал, їхнє співвідношення на лекціях зі всесвітньої історії. Емпіричний і теоретичний рівні засвоєння студентами навчального історичного матеріалу. Моделі осмислення змісту історичної освіти. Пріоритет творчо-пошукового характеру вузівської освіти.

Вища історична освіта України та шляхи її інтеграції до загальноєвропейських академічних структур. Болонський процес, його значення для розбудови вітчизняної вищої освіти. Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вітчизняних вишах, її здобутки та перспективи. Сучасні організаційно-педагогічні особливості викладання дисциплін циклу «всесвітня історія» на історичних факультетах ВНЗ.

Теоретичні та нормативні відмінності викладання всесвітньої історії у вищій та загальноосвітній школах. Науковість вузівської історичної освіти. Картезіанський «сумнів» та історична критика як шляхи наукового вивчення всесвітньої історії. Теоретико-педагогічні засади інтенсифікації та фундаменталізації вузівського викладання всесвітньої історії. Технологія управління якістю вищої історичної освіти.

Поняття постіндустріального суспільства як суспільства знань (від англ. knowledge society). Наукове знання зі всесвітньої історії. Складові наукового знання: виробництво знань шляхом наукових історичних досліджень, засвоєння знань в процесі вищої історичної освіти і професійної підготовки істориків, поширення знань за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, використання знань. Поняття форм організації знань. Інтеграція як нова якість та інноваційна форма існування всесвітньо-історичного знання. Інтегративний потенціал всесвітньої історії. Інтеграція і поліморфізм знання у вищій історичній освіті.

Редукціонізм як форма існування та репрезентації знання зі всесвітньої історії. Гносеологічний і дидактичний потенціал редукціонізму в історичній освіті. Холізм у всесвітній історії. Фундаменталізація змісту всесвітньо-історичного знання. Проблема та механізми управління знаннями. Мультиперспективність у всесвітній історії. Національна та соціально-культурна ідентичність всесвітньої історії.

Едукологічний потенціал холізму, редукціонізму, інтеграції, мультиперспективності та фундаменталізації як інноваційних форм виробництва, засвоєння, поширення та використання знань зі всесвітньої історії.

Поняття парадигмальних форм всесвітньої історії. Методологія вивчення та методика репрезентації суспільно-політичної історії у всесвітньо-історичному вимірі. Економіко-матеріальна сторона всесвітньої історії. Соціальна історія: етнічна, масова, елітарна.

Методичні аспекти викладання національної історії зарубіжних країн, історії дипломатії та міжнародних відносин. Світові та регіональні війни в університетських курсах всесвітньої історії. Репрезентація культурної динаміки світових цивілізацій у вищій історичній освіті. Структура світової культури, її матеріальний, духовний та соціальний виміри. Методичні аспекти викладання історії розбудови громадянського суспільства та демократичних цінностей.

Всесвітньо-історична антропологія у вітчизняній історичній освіті. Методолого-методичні засади викладання соціальної антропології (маргінальні соціальні групи, соціальні регулятори), соціорелігійної історії (релігійна організація та релігійне дисциплінування суспільства), політичної антропології (ідентифікація особи в системі певної владної моделі, сприйняття влади та владних інститутів), історії ідентичностей і повсякдення, гендерних студій та світу історичних уявлень у всесвітньо-історичному вимірі.

Тема 1.4. Особистість викладача всесвітньої історії та його роль у впровадженні нової філософії вищої історичної освіти

Викладач-історик: загальнолюдський, індивідуальний та особистісний виміри. Педагогічний талент у процесі дидактичного спілкування. Імідж викладача всесвітньої історії. Професійна

компетентність та професіограма викладача всесвітньої історії. Кризи професійного становлення викладача. Синдром психоемоційного вигорання особистості та шляхи його подолання. Освітня робота викладача-історика та її роль в упровадженні нової філософії вищої історичної освіти в Україні. Сутність і генеза комунікативної культури викладача. Науково-методичні та риторико-естетичні засади дидактичної комунікації у системі вузівського вивчення всесвітньої історії. Мистецтво красномовства лектора університетських кафедр, технології пошуку граматичних форм і конструкцій. Естетизація педагогічної діяльності викладача.

Викладач-історик і його місце та роль в освітньому та громадському житті українського суспільства. Громадська позиція викладача-історика та її значення для розбудови національних, демократичних і правозахисних цінностей. Роль історичної освіти в консолідації та самоідентифікації української нації.

Інформаційно-просвітницька діяльність викладача всесвітньої історії у вітчизняному медіа-комунікаційному просторі. Шляхи репрезентації українському глядацькому загалу невідомих або маловідомих сторінок європейської та світової історії. Виступи викладача-історика в сучасній педагогічній, історичній та періодичній пресі.

Наукові дослідження викладача всесвітньої історії. Сучасні вимоги до формулювання наукової проблеми, її актуальність. Дисертаційні дослідження зі всесвітньої історії та присудження наукового ступеня кандидата і доктора історичних наук. Місце та роль монографічних досліджень зі всесвітньої історії у репрезентації здобутків вітчизняної історичної науки національному, європейському та світовому науковому співтовариству. Академічна чесність у наукових дослідженнях істориків.

Атестація наукових і науково-педагогічних кадрів зі всесвітньої історії. Департамент атестації кадрів вищої кваліфікації МОН України та його відділ атестації здобувачів наукових ступенів з економічних, суспільних і гуманітарних наук. Присвоєння вченого звання доцента і професора зі всесвітньої історії: мета, етапи, значення для професійного зростання.

Змістовий модуль 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Тема 2.1. Організаційно-методична і наукова робота викладача всесвітньої історії

Поняття організаційно-методичної роботи викладача-історика. Навчальні та робочі програми зі всесвітньої історії. Структура та зміст «Пояснювальної записки» до освітніх програм. Обґрунтування актуальності університетських курсів всесвітньої історії. Зв'язок завдань дисциплін циклу всесвітньої історії з реалізацією загальнодержавних пріоритетів у галузі вищої педагогічної освіти.

Інформаційне забезпечення викладання курсів всесвітньої історії. Шляхи та методи відбору інформації. Особливості інформаційного пошуку під час підготовки програм курсів всесвітньої історії. Гіпертекст та електронні ресурси як інструмент пізнання. Он-лайн огляд як метод інформаційного пошуку. Електронні сайти мережі Інтернет зі всесвітньої історії. Роль електронних ресурсів у розширенні вільного доступу до інформаційних джерел зі всесвітньої історії.

Загальні питання підготовки методичних пакетів з університетських курсів всесвітньої історії. Принципи підготовки методичних порад: науковість, послідовність, логічність, зрозумілість і літературна правильність викладу освітньої інформації. Тести зі всесвітньої історії. Методика підготовки, рівні складності та значення тестових завдань в освітньому процесі вищої школи. Підготовка схем, діаграм і навчальних карт зі всесвітньої історії. Мультимедійний навчально-методичний інструмент. Методика підготовки мультимедійних лекцій і презентацій зі всесвітньої історії. Можливості мультимедійного ресурсу у висвітленні подій всесвітньої історії.

Кафедра всесвітньої історії та її роль в організації освітнього процесу на історичному факультеті. Форми роботи кафедри. Холізм, уніфікованість та послідовність як принципи організаційно-педагогічних вимог кафедри до реалізації навчання на факультеті. Засідання кафедри всесвітньої історії: особливості формулювання порядку денного, методика проведення, організація

науково-педагогічної дискусії. Виїзні засідання та їхня роль у представленні здобутків кафедри серед творчої інтелігенції, наукової еліти, освітан і громадськості регіону. Завідувач кафедри: високопрофесійний фахівець, талановитий менеджер, мудрий наставник. Кафедра як офіс реформ у вищій школі.

Наукова робота кафедри всесвітньої історії. Теоретичні семінари: актуальність тематики, форми проведення, науково-педагогічне значення. Методичні семінари та їхня роль у вирішенні дискусійних питань методики викладання всесвітньої історії. Міжнародна співпраця кафедри. Академічне Е-листування як інноваційна форма обміну організаційно-педагогічним досвідом і науковими здобутками. Наукова проблематика кафедри всесвітньої історії та її місце в дослідницькій роботі вишу. Індивідуальні та робочі плани викладача вищої школи.

Публікація статті в міжнародному рецензованому журналі. Вибір журналу. Вимоги до підготовки українських публікацій (в т.ч. українських журналів) згідно міжнародних стандартів для SciVerse Scopus. Робота над майбутньою публікацією. Структура. Робота над текстом. Стил. Редактор і рецензент. Доопрацювання статті. Практичні поради: практика рецензування.

Бібліометрична БД SciVerse Scopus – переваги користування. Scopus: характеристика, географічне охоплення, тематичне покриття. Політика відбору та критерії оцінювання джерел для індексації у Scopus. Основні переваги для установ та науковців. Наукометричний апарат Scopus. Пошук документів у Scopus.

Виробничо-педагогічні та навчальні практики зі всесвітньої історії. Пріоритетні завдання, методика організації та проведення практик. Обґрунтування виїзного характеру та модель проведення етнографічної практики. Музейна, архівна та археологічна практики зі всесвітньої історії.

Тема 2.2. Засоби організації навчальної діяльності студентів зі всесвітньої історії

Дефініція поняття «засоби навчання історії». Засоби організації навчальної діяльності студентів зі всесвітньої історії у вищій школі, підходи до їхньої класифікації. Поняття і терміни університетських курсів зі всесвітньої історії. Класифікація та умови успішного засвоєння історичних понять студентами-істориками.

Друковані засоби навчання та їхня роль у процесі пізнання історичної дійсності. Методика аналізу шкільного підручника зі всесвітньої історії. Підручникотворення: історія, етапи, здобутки та перспективи. Шляхи «захисту» від неякісного підручника зі всесвітньої історії.

Поняття «історичне джерело». Історична наука про класифікацію історичних джерел. Методика опрацювання історичних документів зі всесвітньої історії. Оцінка історичного джерела та проблема його інтерпретації. Роль цифрових технологій у забезпеченні відкритого доступу до історичних джерел зі всесвітньої історії.

Підручник зі всесвітньої історії для вищої школи, його гносеологічні можливості. Сучасні підходи до аналізу вузівського підручника. Методологічні підходи до створення підручника зі всесвітньої історії: культурологічний, антропологічний, формаційний, цивілізаційний. Національний, європейський та світовий контекст у підручниках зі всесвітньої історії. Поняття монологічної та діалогічної форми викладу матеріалу. Відповідність змісту підручника поглядам сучасної історичної науки, його концептуальне та інформативне оновлення. Історичний фактаж і теорія в підручниках зі всесвітньої історії: дисонанс, конфлікт, пошук згоди. Дефініції історичних понять у вузівських підручниках, їхня зрозумілість і правильність. Роль текстового та позатекстового компонентів, поліграфії та дизайну підручника в сприйнятті його змісту студентами-істориками. Електронний підручник: освітній потенціал та інформаційні можливості.

Сучасні дослідження зі всесвітньої історії та технології їхнього представлення у викладанні історичних дисциплін. Самостійна робота студента-історика з монографічними здобутками історичної науки. Методика опрацювання та реферування фахових статей. Відповідність змісту навчального матеріалу зі всесвітньої історії сучасним історичним концепціям.

Тема 2.3. Лекція – основна форма викладання всесвітньої історії у ВНЗ

Поняття університетської лекції як основної форми передачі знань у вищій школі. Розвиток лекційної форми в системі вузівської освіти. Організаційно-педагогічні принципи лекції (логічність, структурованість, цілісність, завершеність, науковість,

послідовність, змістовність, інформативність). Екстраактивна сутність лекції та її інтерактивні можливості.

Функції університетської лекції зі всесвітньої історії: методологічна, освітня, розвивальна, людинотворча, орієнтаційна, організаційна. Класифікація лекцій зі всесвітньої історії за дидактичними завданнями (вступні, тематичні, оглядові, настановчі, підсумкові). Види лекцій за способом викладу навчального матеріалу (проблемні, візуалізовані, дуалістичні, лекція прес-конференція та інші).

Організаційно-педагогічні, освітні та наукові засади підготовки вузівської лекції зі всесвітньої історії. Структура лекції. Методика проектування лекційного виступу. Місце і роль самоорганізації лектора в підготовці тексту лекційного виступу. Письмовий текст як форма організації лекційної інформації. Методика формулювання тем лекцій зі всесвітньої історії, важливість їхньої співзвучності актуальним тенденціям розвитку сучасного світу. Специфіка компонування тексту лекції зі всесвітньої історії. Дидактичні принципи добору навчального матеріалу (науковість, доступність, історичність, зв'язок теорії з практикою). Психологічні особливості діяльності викладача у ході підготовки до лекції.

Особливості вербалізації лекційного тексту зі всесвітньої історії. Вимоги до лекційного виступу: риторичне мистецтво, правильність, багатство і лаконічність мови, емоційність, виразність і літературна вишуканість вчених.

Зв'язок лекцій зі всесвітньої історії з реалізацією виховних мотивацій вузівської історичної освіти. Методика оцінки якості лекції зі всесвітньої історії. Покликання лекції і лектора. Місце і роль лекцій зі всесвітньої історії в формуванні ціннісно-смыслових орієнтацій молодого покоління. Перспективи лекційної форми організації навчального процесу для розбудови вітчизняної вищої історичної освіти.

Тема 2.4. Семінар і його роль у впровадженні рефлексивної моделі вивчення всесвітньої історії у вищій школі

Поняття семінарського заняття як форми навчання всесвітньої історії у ВНЗ. Генеза семінарської форми організації навчального процесу. Освітньо-педагогічні та евристичні завдання сучасних семінарів зі всесвітньої історії. Оволодіння мовою історичної науки

та розвиток культури наукового мислення як освітні пріоритети семінарів зі всесвітньої історії.

Види семінарських занять. Класифікація семінарів за формою проведення (семінар-повідь, семінар-обговорення, семінар-диспут, семінар-конференція, міжпредметний семінар, робота в групах), дидактичною метою (вивчення нового матеріалу, повторення і систематизації знань, комбінований семінар), складністю та об'ємом інформації (протосемінари, семінари, спецсемінари) тощо. Методологічні аспекти тематики семінарів зі всесвітньої історії.

Організаційно-педагогічні принципи проведення семінару зі всесвітньої історії. Вступне слово викладача. «Підтверджуючі реакції» викладача та техніка активного слухання семінарської доповіді студента. Вимоги до семінарської доповіді студента-історика: самостійність, обґрунтованість власної думки, емоційність, структурованість, логічність, правильність, посилання на історичні джерела та історіографічні дослідження, дефініювання історичних термінів і понять.

Семінар як вільна дискусія студентів-істориків. Рефлексивна модель проведення семінарів зі всесвітньої історії (орієнтація на дослідницький процес, критичне осмислення історичних суджень, усвідомлення неоднозначності та дискусійності історичних конотацій, осягнення історичних тенденцій і внутрішньоісторичних зв'язків, толерантність до поглядів опонента, інтерес до історичної дискусії та історичного дослідження, зваженість, обґрунтованість і контекстуальність позиції виступаючого). Місце семінарів у реалізації інтерактивних технологій навчання.

Спецсемінари зі всесвітньої історії. Науковий форум та його значення для знайомства студентів із відомими вченими-істориками, здобутками їхніх наукових досліджень.

Тема 2.5. Самостійна робота в системі підготовки фахівця всесвітньої історії

Поняття самостійної роботи студента-історика та її місце в структурі навчального процесу. Самостійна робота як інтраактивний порядок інформаційної взаємодії, її мета та основні завдання. Дуалістичний зміст самопідготовки студента, шляхи її мотивації та засоби активізації. Види самостійної роботи (індивідуальна і групова, аудиторна і позааудиторна). Форми

самопідготовки студента зі всесвітньої історії (засвоєння, конспектування й опрацювання лекційного матеріалу, робота з документальними історичними джерелами та літературою, індивідуальна підготовка реферату, підготовка до семінару, заліку та іспиту тощо).

Методика самопідготовки студента до семінарського заняття зі всесвітньої історії, її етапи та послідовність. Роль довідково-бібліографічних навичок у самостійному інформаційному пошуку. Методика формування навичок конспектування і реферування історичної літератури. Методичні аспекти самостійної підготовки реферату, ІНДЗ, схем, виконання інших навчальних завдань зі всесвітньої історії. Роль лекції в організації самостійної роботи студентів. Планування часу при організації самостійної роботи, розробка її алгоритмів і графіків.

Технології дистанційного навчання в проектуванні та реалізації самостійної роботи студентів-істориків. Принципи дистанційної освіти. Специфіка навчання історії в мережі Інтернет. Е-листування як дистанційна форма організації самостійної роботи.

Тема 2.6. Система контролю й оцінювання знань студентів-істориків зі всесвітньої історії

Поняття та складові контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів з історичних дисциплін. Принципи організації контролю знань в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Функції, види, форми та методи контролю знань студентів зі всесвітньої історії.

Основні форми поточного (міжсесійного) контролю знань студентів. Попередня, поточна і тематична перевірки. Методичні основи та принципи здійснення модульного контролю знань. Модульна контрольна робота зі всесвітньої історії.

Поняття та види підсумкового контролю: семестровий контроль і державна атестація. Форми семестрового контролю: семестровий іспит, диференційований залік, семестровий залік. Екзаменаційні білети зі всесвітньої історії. Принципи та методика формулювання екзаменаційних питань. Методика й індивідуальний стиль проведення іспиту та оцінювання відповідей студента. Ректорські контрольні роботи. Колоквіум зі всесвітньої історії.

Державна атестація як вид підсумкового контролю навчальної діяльності студентів. Мета і зміст державної атестації та

нормативні вимоги до неї. Відповідь студента у ході державної атестації. Засадничі положення захисту та оцінювання кваліфікаційних робіт зі всесвітньої історії. Рецензія наукового керівника на курсову роботу. Критерії оцінювання захисту курсового проекту. Відгук наукового керівника на кваліфікаційну роботу. Критерії оцінювання захисту кваліфікаційної роботи студента.

Сучасні системи оцінювання навчальних досягнень студентів з історичних дисциплін. Критерії оцінювання навчальних досягнень студента за національною шкалою – «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». Рейтингова (університетська) 100-бальна система оцінювання та її роль у мотивуванні та активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Європейська шкала ECTS. Кореляція національної, університетської та європейської систем оцінювання навчальних досягнень студентів, порядок їхнього перерахунку. Проблема уніфікованості внутрішньоуніверситетського оцінювання знань студентів: критерії та форми.

Документування оцінювання навчальних досягнень студентів. Відомість, залікова книжка та інші документи встановлені Міністерством освіти і науки України для фіксації студентських навчальних досягнень. Порядок занесення оцінки до залікової книжки та індивідуального навчального плану студента: назва дисципліни, оцінка, дата її отримання, прізвище і підпис викладача.

Філософсько-педагогічний вимір оцінювання знань студентів-істориків вітчизняних вишів. «Втрати поспішного оцінювання» (В. Сухомлинський). «Оцінка на виріст» (Є. Ільїн). «Оцінка як праця і правда». «Норма і перфекціонізм в оцінюванні знань студента» (Б. Год). «Вмотивованість і вербалізація оцінки» (Ш. Амонашвілі). Принцип об'єктивного оцінювання, його можливість і можливості в сучасній модульно-рейтинговій системі оцінювання знань студентів. «Non bis in idem» («Не двічі про те саме»): методичні проблеми приймання екзамену зі всесвітньої історії. Проблема об'єкту оцінювання: інформативність відповіді, стиль і самостійність її представлення, рівень творчого підходу та розуміння студентом причинно-наслідкових зв'язків між історичними фактами, подіями, явищами, власні оцінки і висновки. Превентивні механізми корупційних ризиків у виконанні викладачем контрольно-оцінювальних функцій.

**Тема 2.7. Організація науково-дослідної діяльності
студентів-істориків із вивчення актуальних і дискусійних
питань всесвітньої історії**

Історична наука та історичні дослідження. Науково-дослідна діяльність студентів-істориків, її змістовий дуалізм, основні завдання і роль у процесі професійної підготовки фахівця зі всесвітньої історії. Суб'єкти наукової діяльності. Напрями наукової діяльності студентів: науково-дослідна робота і науково-організаційні заходи. Форми організації НДДС. Форми результатів наукових досліджень (кваліфікаційні роботи, наукові статті, аналітичні огляди тощо). ІНДЗ та їхня роль у дослідженні актуальних питань всесвітньої історії.

Кваліфікаційні роботи зі всесвітньої історії, їхня тематика, етапи і послідовність виконання. Антропологізація тематики історичних досліджень. Композиція та особливості тексту кваліфікаційної роботи, вимоги до її оформлення. Критерії до кваліфікаційних робіт зі всесвітньої історії: обґрунтованість актуальності історичної проблеми, коректність визначення наукового апарату дослідження, повнота розробки проблеми в цілому та її окремих аспектів, логічність, послідовність та аргументованість викладу матеріалу, доказовість висновків. Процедура захисту кваліфікаційних робіт зі всесвітньої історії.

Апробація студентських досліджень. Методика написання наукової статті зі всесвітньої історії. Зв'язок тематики наукових статей з вирішенням актуальних проблем сучасності. Підготовка студентів-істориків до участі в наукових конференціях. Інтернет-конференції студентів і молодих учених як он-лайн форум дискусії.

Студентські дослідження зі всесвітньої історії та їхнє представлення на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт у галузі знань «Гуманітарні науки» зі спеціальності «Історичні науки». Стипендіальні програми та гранти на наукові дослідження зі всесвітньої історії: технологія пошуку та значення для інтелектуального зростання студентської молоді.

Позааудиторні форми організації науково-пізнавальної діяльності студентів-істориків. Робота у проблемних групах, участь у студентському науковому проектуванні зі всесвітньої історії. Моделі функціонування історичних гуртків у вищих педагогічних навчальних закладах.

Тетяна Бай

**ПЛЮРАЛІСТИЧНИЙ ЗМІСТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДОГО
ПОКОЛІННЯ: ОСВІТНЬО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ**

У статті розглянуто спектр проблем, які актуалізуються у просторі сучасного розвитку української держави. Вище згадані проблеми осмислюються в освітньо-філософський контексті, тобто взаємодії системи освіти та досягнень філософської науки. Робиться висновок, що попри складність соціально-економічного та політичного розвитку держави, постає необхідність своєрідного переосмислення принципів національного виховання відповідно до кращих досягнень в історії людства.

Ключові слова: плюралізм, виховання, нація, історія, філософія, етнос, ідеологія, патріотизм.

Татьяна Бай

**ПЛЮРАЛИСТИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ВСЕМИРНОЙ
ИСТОРИИ И НАЦИОНАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ
МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ:
ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ КОНТЕКСТ**

В статье рассмотрен спектр проблем, которые актуализируются в пространстве современного развития украинского государства. Выше упомянутые проблемы осмысливаются в образовательно-философском контексте, то есть во взаимодействии системы образования и достижений философской науки. Делается вывод, что несмотря на сложность социально-экономического и политического развития государства, возникает необходимость своеобразного переосмысливания принципов национального воспитания в соответствии с лучшими достижениями в истории человечества.

Ключевые слова: плюрализм, воспитание, нация, история, философия, этнос, идеология, патриотизм.

Tanya Bai

**PLURALISTIC CONTEXT OF WORLD HISTORY AND
NATIONAL EDUCATION OF THE YOUNGER GENERATION:
THE EDUCATIONAL AND PHILOSOPHICAL CONTEXT**

The spectrum of problems and questions that actualized in space of modern development of the Ukrainian state is considered in the article. The above-mentioned problems are comprehended in an educationally-philosophical context, id est in co-operation of the system of education

and achievements of philosophical science. Done conclusion, that in spite of complication of socio-economic and political development of the state, there is a necessity of original rethinking of principles of national education in accordance with the best achievements of history.

Keywords: *pluralism, education, nation, history, philosophy, ethnicity, ideology, patriotism.*

Головною відмінною рисою сучасного світу, незважаючи на притаманні йому суперечності, конфлікти і кризи, є неухильне просування людства до взаєморозуміння і продуктивного спілкування, до співпраці в усіх сферах духовного життя і матеріального виробництва, до передачі та засвоєння культурного досвіду, активного реагування на раптові ситуації, до взаємодопомоги та підтримки. Усе більше людей усвідомлюють свою належність не тільки до регіональної культури або субкультури, але й до всього людства, що накладає на кожного низку зобов'язань. Людина живе в різноманітному світі, і це різноманіття має виконати не деструктивну роль, а навпаки, творчу, конструктивну, із тим, щоб кожен зміг відчувати потребу в духовному збагаченні, повноту життя, радість творчого пошуку, які тільки і можуть виникнути при різноманітності культурних цінностей, а не їх уніфікації. Побудова такого світу залежить від здатності людини перебудувати свою свідомість, від уміння гідно пережити перехідний період і виконати величезну роботу по адаптації до умов життя при формуванні єдиного поля універсальної культури.

«Україна нині проходить політичні випробування щодо того, чи не зруйнують відмінності окремих суспільних груп, у першу чергу регіональних, їхню здатність та їхнє бажання разом творити і розвивати вільну демократичну державу, бути лояльними до неї як цілого...» [1, с. 34]. Не можна не погодитися з твердженням, що вирішальну роль у врегулюванні суперечностей між групами, запобіганні та локалізації конфліктів у зазначеній сфері має відігравати етнонаціональна політика, головними завданнями якої повинні бути: а) гарантування прав і максимального створення рівних можливостей для задоволення потреб та інтересів усіх суб'єктів етнонаціональної відносин; б) створення й використання

важелів загальнонаціональної інтеграції і формування подвійної (етнічної та громадсько-національної) ідентичності [1, с. 35].

В умовах політичного і наукового плюралізму не може бути монополії в духовному житті народу якоїсь однієї ідеології, ідейної платформи певної партії. Справа в тому, що кожна нація (етнос) має свою, історично обумовлену ідеологію, яка своїм корінням сягає сивої давнини й ідеями якої пройняті, «зцементовані» всі сфери життєдіяльності народу.

Національна ідеологія – це ідейне багатство нації, система філософських, політичних, правових, економічних, моральних, естетичних і релігійних ідей, поглядів, принципів ідеалів, які відбивають інтереси, прагнення, потреби нації, суверенність її державності.

Протягом століть українська нація виробила власну, глибоко гуманістичну ідеологію. Ця скарбниця народних ідей постійно поглиблювалася, відбиваючи нові явища, потреби національно-культурного життя народу. Національна ідеологія захищає інтереси людини праці, право кожної особистості на повну свободу мислення і волевиявлення, ідеологія українського народу обґрунтовує як найвищі цінності повний суверенітет як окремої особистості, так і державного, політичного, економічного і духовного життя України [4, с. 10].

У період розбудови ідеологія народу виконує функції ідеології національного відродження, побудови правової держави на засадах народної совісті, правди, справедливості, гідності, гуманізму і демократизму.

Система українського національного виховання передбачає таку життєву позицію кожного юнака і дівчини, у формуванні якої провідна роль належить філософії свідомості, ідеології. Кожен громадянин суверенної України повинен мати свою національну свідомість і самосвідомість. Без духовного багатства, сконденсованого в цих поняттях, неможливий повноцінний внутрішній світ людини-громадянина. Національна свідомість формується всіма засобами рідної мови, історії, культури, мистецтва, народними традиціями і звичаями тощо. Надійним фундаментом, на якому успішно формується національна свідомість українців, є історична пам'ять, що зберігає кожну

сторінку життя, боротьби! рідного народу за соціальні, політичні і національні права на всіх етапах його розвитку.

Українська національна самосвідомість – це відчуття і усвідомлення гордості за приналежність до своєї нації. Національна самосвідомість успішно формується в тих учнів, які в сім'ї і в школі користуються рідною мовою, охоче вивчають історичне минуле України, її культуру.

Досліджуючи етнокультурний плюралізм в Україні, учені роблять висновки про те, що як явище суспільного життя, в якому віддзеркалюється характер і глибина культурних відмінностей, плюралізм у нашій країні – змішаного типу. У ньому переплетені національні, етнічні, мовно-культурні, регіонально-культурні відмінності.

У разі, коли політична еліта українського суспільства всі свої зусилля зосереджує на боротьбі за перерозподіл влади та їй бракує часу, щоб здійснювати заходи для формування єдиної української політичної нації, починають поглиблюватися протиріччя між її складниками, насамперед між основними регіональними культурами Сходу та Заходу країни. Так сталося протягом травня-вересня 2007 року, коли своїми діями, у першу чергу під час виборчої кампанії, українська національна еліта не тільки не сприяла нівелюванню існуючих протиріч між зазначеними монокультурами, а спричинила їх поглиблення та нагнітання [2, с. 11].

Коли ж за ініціативою Президента України та велінням серця вся країна взяла участь у вшануванні пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років, стало зрозумілим, що ми – єдина нація, що в нас є багато спільного, яке може згуртувати нас як за лихих часів, так і в радості, що спільного в нас більше, ніж розбіжностей.

З урахуванням викладеного, стає зрозумілим, що український народ має тільки один шлях до зміцнення своєї держави, і це шлях толерантності та поваги до представників інших регіональних монокультур. Для досягнення цієї мети і уряд країни, і неурядові організації, і пересічні громадяни повинні докласти потужних зусиль щодо формування активної етнонаціональної політики держави, а також здорової Української політичної нації.

Список використаної літератури:

1. Колодій А. Культурний плюралізм і етнонаціональна політика / А. Колодій // Агора. Подолання розбіжностей – розвиток особливостей. – 2006. – № 4. – С. 34-45.
2. Кононенко С. Теоретичний плюралізм суспільствознавства і пізнавальні формації політології міжнародних відносин // Політичний менеджмент. – 2006. – № 1. – С. 11-17.
3. Остапенко М. Філософські основи плюралізму / М. Остапенко // Віче. – 2007. – № 12. – С. 26-28.
4. Троян С. Партійно-політична система України в 1989-2002 рр.: від української атомізації до європейського плюралізму / С. Троян // Історія України. – 2003. – № 45. – С. 9-13.
5. Уткін О. До громадської злагоди через етнічний плюралізм / О. Уткін // Віче. – 2000. – № 4. – С. 22-39.

* * *

УДК 2-636:378.4.011.3-051:[27-789.5]“15”

Руслан Басенко

«ЗАВОЙОВНИКИ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ КАФЕДР»: РЕНЕСАНСНО-ГУМАНІСТИЧНІ КОНЦЕПТИ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ОРДЕНСЬКИХ ВИКЛАДАЧІВ ТОВАРИСТВА ІСУСА У РАННІЙ НОВИЙ ЧАС

У статті проаналізовано вербальні комунікативні компетентності ранньомодерних викладачів ордену єзуїтів. Автор розкрив зміст ціннісно-сміслового та духовно-педагогічного концептів педагогічної комунікації в ордену єзуїтів і довів, що в її основі лежали ренесансні та християнсько-гуманістичні ідеї про «блиск, красу і вишуканість» вченого слова, майстерність публічного виступу та високий стиль і мистецтво красномовства ранньомодерного університетського оратора. Виділено й обґрунтовано компоненти єзуїтської методики формування мовленнєвих компетентностей в орденській молоді (дидактично-когнітивний, риторико-стилістичний і морально-естетичний), доведено співзвучність єзуїтської практики навчання словесності дидактичним положенням педагогіки європейського Відродження. Зроблено висновок про вагомому соціокультурну роль, соціально-

інтегруючі завдання та духовне значення педагогічної комунікації викладачів-єзуїтів для реалізації європейської молодіжної політики чину св. Ігнатія у XVI – XVII століттях.

Ключові слова: *орден єзуїтів (Товариство Ісуса), педагогічне спілкування, молодіжна політика, ренесансний гуманізм, християнський гуманізм, студія, риторика, мистецтво красномовства, панегіричне красномовство, церковне красномовство, публічні диспути.*

Руслан Басенко

**«ЗАВОЕВАТЕЛИ УНИВЕРСИТЕТСКИХ КАФЕДР»:
РЕНЕССАНСНО-ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ КОНЦЕПТЫ
КУЛЬТУРЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ
ОРДЕНСКИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ОБЩЕСТВА ИИСУСА
В РАННЕЕ НОВОЕ ВРЕМЯ**

В статье проанализированы вербальные коммуникативные компетентности раннемодерных преподавателей ордена иезуитов. Автор раскрыл содержание ценностно-смыслового и духовно-педагогического концептов педагогической коммуникации в ордене иезуитов и доказал, что в ее основе лежали ренессансные и христианско-гуманистические идеи о «блеске, красоте и изысканности» ученого слова, мастерстве публичного выступления, высоком стиле и искусстве красноречия раннемодерного университетского оратора.

Выделено и обосновано компоненты иезуитской методики формирования речевых компетентностей в орденской молодежи (дидактическо-когнитивный, риторико-стилистический и морально-эстетический), доказано созвучность иезуитской практики учения словесности дидактическим идеям педагогики европейского Возрождения. Сделано вывод о важной социокультурной роли, социально-интегративным заданием и духовном значении педагогической коммуникации преподавателей-иезуитов для реализации европейской молодежной политики чина св. Игнатия в XVI – XVII веках.

Ключевые слова: *орден иезуитов (Общество Иисуса), педагогическое общение, молодежная политика, ренессансный гуманизм, христианский гуманизм, студия, риторика, искусство красноречия, панегирическое красноречие, церковное красноречие, публичные диспуты.*

**“CONQUERORS OF THE UNIVERSITY DEPARTMENTS”:
RENAISSANCE-HUMANISTIC CONCEPTS OF CULTURE OF
PEDAGOGICAL DIALOGUE OF THE TEACHERS OF THE
ORDER FROM THE SOCIETY OF JESUS
IN EARLY MODERN TIMES**

The proposed article is devoted to the analysis of verbal communicative competence of early modern Jesuit teachers. The author revealed the contents of value-semantic, spiritual and pedagogical concepts of educational communication in the Society of Jesuits, and proved that it was based on Renaissance and Christian-humanistic positions of “brilliance, beauty and sophistication” of the academic word, the skill of public speaking and high style and the art of eloquence of the early modern university speaker.

The article highlights and grounds the components of the Jesuit methodology of formation of conversational competencies in the youth of the Order (didactically and cognitive, rhetoric and stylistic, moral and aesthetic); the article also proves the sonority of the Jesuit practice of teaching literature with the didactic pedagogy of the European Renaissance. The conclusion was made about the significant role of socio-cultural, socio-integrating task and spiritual significance of educational communication of Jesuit teachers for implementation of the European Youth Policy of St. Ignatius rank in XVI – XVII centuries.

Keywords: *Order of the Jesuits (Society of Jesus), pedagogical communication, Youth politics, Renaissance humanism, Christian humanism, studio, oratory, perfect eloquence, panegyric oratory, church oratory, public debates.*

У наші дні вітчизняна вища школа переживає часи докорінного реформування, докладає чимало зусиль для розробки нової національної освітньої філософії. В цій справі вона цілком небезпідставно звертає увагу на європейські традиції розбудови університетської освіти, впроваджує найкращі здобутки європейців щодо організаційно-педагогічного удосконалення національного освітнього простору. Втім, попри значні успіхи України в справі імплементації Болонських реформ, низка багатовікових освітніх цінностей Старого світу потребують більшої уваги вітчизняного освітнього співтовариства. Серед них – висока культура та літературна вишуканість європейського вченого слова: Європа здавна пишалася ораторським мистецтвом своїх наставників, а

риторична майстерність лекторів університетських кафедр завжди викликала захоплення в студентському середовищі європейської молоді.

Тому дослідження теми педагогічного спілкування ранньомодерного викладача-єзуїта видається нам важливим і своєчасним, передусім, у контексті переконливості єзуїтського прикладу для розбудови вітчизняної вищої освіти. Окрім цього, педагогічні традиції «учителів Європи», якими поправу були отці-єзуїти в XVI-XVII століттях, і сьогодні не втратили актуальності, адже ігнатіанська педагогіка завжди мала мільйони прихильників у всьому світі.

Відомо, що орден єзуїтів (Товариство Ісуса) – це католицька, чернеча, духовно-світська організація, заснована 1534 року іспанським дворянином Ігнатієм Лойолою для боротьби з Реформацією і посилення духовної й інтелектуальної міцї католицизму шляхом катехізаторської, проповідницької, місіонерської, соціальної, освітньої-виховної діяльності. Утім, всесвітнє визнання єзуїтам забезпечила педагогічна ініціатива, яка своєю реалізацією завдячує педагогам ордену. Їхній статус у ранньомодерному європейському суспільстві ми розглянули в попередніх публікаціях [1; 9] наголосивши, що портрет єзуїта-наставника був багатограним і відповідав нагальним тогочасним запитам європейців. Саме завдяки професійності, ініціативності, належному ставленні та глибокому знанні своєї справи, єзуїти швидко та впевнено завоювали провідні позиції в європейському молодіжному середовищі раннього Нового часу. Не останню роль у такому успіху Товариства Ісуса відіграло мистецтво красномовства орденських викладачів. У висвітленні шляхів його досягнення ми й вбачаємо мету запропонованої статті.

Сьогодні доведено, що серед вагомих реальних справ освітньо-виховної діяльності Товариства Ісуса була модернізація образу та статусу вчителя: «Якщо, – цілком справедливо підкреслював німецький історик Г. Бемер, – ми захотіли б зобразити геній ордену єзуїтів, то повинні були уявити його у вигляді вчителя. Як емблеми в руці цієї фігури повинен був бути не буквар чи біблія, а латинська граматики. Орден завжди займався вищою освітою» [2, с. 200].

Славою талановитих ораторів університетських кафедр викладачі-єзуїти завдячують орденській освіті, де словесності належало місце головної чесноти. Така система пріоритетів, без сумніву, була обумовлена ренесансно-гуманістичними засадами педагогічної думки чину св. Ігнатія.

Історико-педагогічна експлікація їхнього сутнісного змісту потребує уточнення концепту «гуманізм». Передусім, ним позначали широкий літературно-інтелектуальний та художній рух кінця XIV – початку XVII століття, зовнішнім виявом якого було захоплення літературою, освітніми традиціями та мистецтвом класичної давнини. Відповідним педагогічним ідеям античності надавалося значення основоположного елементу загальної духовної освіти [6, с. 7]. Пріоритетом у такому смисловому навантаженні гуманізму були чесноти високої освіченості, інтелектуальної культури, витонченого смаку, мистецтва красномовства, публічного виступу та дискусії, особливого значення набув кодекс зразків доброчесної поведінки.

По-друге, у широкому розумінні гуманізм означав прагнення до людяності (від лат. *humanus* – людський), світоглядну позицію щодо визнання права кожного на доброзичливе ставлення, на полегшення страждань, що пов'язані з протиріччями людської природи та кінечністю життя [19, с. 46]. Відтак, провідними поняттями вважалися благо, добро, доброчесність, скромність, шанобливе ставлення і повага до старших, внутрішня культура особистості, християнські ідеали любові та співчуття.

Нарешті, гуманізм – це принцип світогляду, заснований на переконанні про особистість як найвищу цінність, на визнанні гідності та прав людини, на ідеї всебічного і гармонійного розвитку її здібностей і талантів [11, с. 167]. Тому ролі основоположного концепту набув індивідуалізм, адже особистість, за влучним висловом німецького мислителя В. Віндельбанда, «побачила обов'язок у вдосконаленні своїх обдарувань й усвідомила право на повноцінний розвиток своїх сил» [4, с. 7]. Чільне місце з-поміж ренесансних чеснот зайняла активна діяльність людини, ініціативність і небайдужість, працелюбність і завзятість, нового оціночного звучання набули талант і здібності людини, суспільство звернуло увагу на тілесну красу та силу, з'явилося бажання

належного визнання та суспільного винагородження за натхненну працю.

На формування єзуїтського зразка доброчесності справили значний вплив ренесансні ідеї «християнського гуманізму». До його видатних представників належать Микола Кузанський, Дж. Піко делла Мірандола, Лефевр д'Етапль, Томас Мор, Еразм Роттердамський, Х.Л. Вівес. Мислителі, не пориваючи з релігійною традицією, запропонували світові нові підходи щодо облаштування усіх сторін суспільного життя, звернули увагу на необхідність кардинального внутрішньоцерковного й освітнього реформування. З усіх аспектів віровчення християнські гуманісти обирали й акцентували морально-етичний, були переконаними, що формування моральної свідомості на основі християнсько-гуманістичних принципів можна вважати головним важелем розв'язання не лише особистісних, але й суспільно-політичних проблем. Витончена латинська мова, досконале знання античної класики, віра в людський розум, майже божественні якості особистості, яка здатна пізнати світ і на цій основі здійснити його прогресивне перетворення, – усе це сформувало ціннісну основу ренесансно-гуманістичного педагогічного ландшафту [8, с. 45, 53].

Відповідні ціннісно-сміслові концепти детермінували розвиток педагогічної комунікації в ордені єзуїтів. Серед її головних критеріїв вважалися чесноти добра і любові у ставленні до співрозмовника, консенсус і спільне рішення. Основи такого стилю були закладені першими єзуїтами – Ігнатієм Лойолою, П'єром Фавром, П'єром Кодюром та ін. До нас дійшли їхні свідчення про формат ведення дискусії щодо організаційно-ідеологічного облаштування Товариства Ісуса. У документі з умовною назвою «Співбесіда перших отців» (1539 рік) про принципи ведення перемовин зазначалося: «3-поміж нас були висловлені різні бачення. Ми почали докладати усі наші зусилля і пропонувати один одному деякі питання, які потребували уважного й обережного розгляду. Упродовж дня ми заглиблювалися в них, міркували. Увечері кожен із нас представляв іншим те, що на його погляд було справедливим, щоб усі разом дійшли до деякого надійного бачення, яке було б розглянуто й, завдяки переконливим доказам, схвалено більшістю учасників» [17, с. 124].

На використання основоположних християнських чеснот у діалозі та спілкуванні вказував Ігнатій Лойола. «Любов, – писав він у «Духовних вправах», – полягає у взаємному спілкуванні сторін» [13, с. 483]. У листі «*Para conversar*» («Як спілкуватися»), адресованому єзуїтам-учасникам Тридентського собору, Лойола уточнив зміст істинного спілкування та запропонував такі настанови: «Я б не висловлювався поспіхом, а був би обережним і сповненим любові, прислуховувався до себе, щоб відчутти й дізнатися погляди, емоції та наміри тих, хто висловлюється, щоб краще їм відповісти чи промовчати» [10, с. 163-164]. Отже, автор вагомого значення надавав спокою, як чесноті, що дозволяє слухати і чути, сприймати і розуміти, розрізняти й обмірковувати судження.

Крім того, на думку першого єзуїта, принципами ведення педагогічної дискусії повинні бути неупередженість, об'єктивність, чесність, змістовність аргументації. Варто усвідомлювати, що ідеальних бачень не буває, а будь-яке рішення завжди має лише відносну перевагу. Необхідно розуміти, що успішне спілкування передбачає особистісні взаємини між партнерами, відтак належить бути доброзичливим, не відчувати, а тим більше не виявляти неприязнь [10, с. 165]. Як бачимо, ігнатіанська духовність, як і єзуїтська педагогіка, були глибоко інтерактивними та діалогічними, засновувалися на принципах толерантності, чесності, поваги та делікатності в спілкуванні.

Про самого Лойолу його перший біограф Педро де Рібаденейра (1572 рік) писав: «Але найголовнішим засобом Ігнатія було завоювання сердець духовних синів солодкою й ніжною батьківською любов'ю, бо він насправді був ніжним і люблячим батьком для всіх своїх синів. Він із великою радістю і чудовою доброзичливістю приймав усіх своїх підлеглих, коли вони до нього приходили. Він ніколи не допускав жодного принизливого чи гострого слова на адресу тих, кого виправляв. Він був дуже уважним до доброго імені всіх своїх підлеглих, завжди говорив про них добре, показуючи свою добру думку про кожного, не розкриваючи їхніх прогрішень, поза випадками крайньої необхідності, коли був змушений з кимось порадитися» [7, с. 113].

На наш погляд, методика формування мовленнєвих компетентностей майбутніх орденських педагогів містила три

складники: дидактично-когнітивний, риторико-стилістичний та мистецько-театральний.

Зміст когнітивного компоненту полягав у всебічному вивченні мов, передусім латини. «Оскільки, – зазначалося у «Конституціях Товариства Ісуса», – нашою метою є допомога душам членів орденської спільноти та наших ближніх, то члени товариства повинні вивчати словесність, письмо різними мовами» [12, с. 150]. Реалізації цієї мети було присвячене навчання у перших трьох граматичних класах (*infima, grammatica, syntaxis*). У них молодь опановувала здебільшого граматику: «Головним завданням колегій першого ступеня, – підкреслював Г. Бемер, – було навчити учня писати і говорити на латині, як на рідній мові» [2, с. 165]. Крім того, частково вивчалася грецька та єврейська мови, а особи, які готувалися до несення послуху серед маврів, турків чи індійців, вивчали арабську, халдейську або індійську мови [12, с. 180].

Для якісного засвоєння учнями мовного знання у єзуїтських школах значної уваги приділяли ретельній роботі над текстами античних авторів. Після того, як учень прочитав уривок із твору, він розповідав його зміст рідною мовою, потім переказував латиною, визначав його характерні художні особливості. Також учителі обговорювали з вихованцями літературну вишуканість творів, благородство думок та досконалість стилю письма автора [3, с. 35-37]. Працювали над творами Цицерона («Листи до друзів», «Листи до Аттіка», «Про дружбу», «Про старість»), читали елегії та листи Овідія, Вергілія, Горація [16, с. 103]. Матеріалом для опанування старогрецької мови слугували тексти Плутарха, Івана Златоуста [20, с. 82]. Для якісного вивчення мови, у «Конституціях» містився припис спонукати тих хто вивчає словесність до регулярного використання у повсякденному спілкуванні латини [12, с. 181].

Методика філологічної освіти в єзуїтських колегіумах була безумовно новаторською в мала творчий характер. Із цього приводу німецький історик другої половини XIX століття М. Філіппсон зазначав: «Здобутком ігнатіанської педагогіки був припис учителям про те, щоб вони не обмежувалися простим повідомленням навчального матеріалу, а привчали вихованців писати твори на визначені теми, вести диспути, виголошувати повідомлення» [18, с. 196].

Ренесансна педагогіка значної уваги приділяла розвитку мистецтва словесності в європейської молоді. Гуманісти розуміли риторику як ораторське мистецтво й відводили їй привілейоване місце у навчальній програмі. Так, учні італійського гуманіста і педагога Вітторіно Рамбальдоні да Фельтре (1373 – 1446 роки) про його дидактичний метод писали: «Він піклувався про те, щоб юнаки вправлялися у постійному читанні поетів та ораторів. Нерідко й сам приходив, запитуючи і перевіряючи молодь, чи виявляє вона при читанні ознаки розуміння тексту, чи розрізняє завершення періодів, роблячи відповідні зупинки, підвищуючи чи понижуючи голос, відзначаючи багатство слів, різноманіття словесних фігур. Він уважав, що спочатку слід вивчити мистецтво і науку диспуту, тлумача й вожатого усіх інших мистецтв» [5, с. 375, 377].

Відповідні дидактичні й педагогічні бачення були реалізовані учителями-єзуїтами. Досягнення риторико-стилістичних завдань передбачало роботу учнів над формуванням власного стилю публічного виступу та здійснювалася у класах поезії (*poesis*) й риторики (*rhethorica*). Із цією метою молодь вивчала закони ораторського мистецтва за працями Аристотеля та творами Цицерона [20, с. 82]. Після теоретичних занять, учні на практиці пробували виступати перед аудиторією. Такій комунікації слугували диспути, виголошення промов, декламування поезії. Ці заходи були обов'язковим компонентом навчального процесу в колегіумах ордену.

Виконанню навчальних і виховних пріоритетів ордену єзуїтів, розбудові ренесансних чеснот були присвячені, зокрема і диспути. З одного боку, вони сприяли удосконаленню мовленнєвої культури орденської молоді, її риторичних компетентностей, з іншого – враховували морально-етичні завдання. «Позаяк, – підкреслювалося у «Конституціях», – диспути є корисними, особливо для тих, хто вивчає мистецтва і схоластичне богослов'я; схоластики повинні брати участь у диспутах чи у звичайних обговореннях, що проводяться у школах» [12, с. 158]. У документі, також, зазначалося, що для проведення диспутів слід визначати певні дні та години, особливо важливо анонсувати тематику заходу: «напередодні чи пополудні запропоновані ідеї необхідно оприлюднити на дверях школи, аби ті, у кого буде бажання, могли

прийти, щоб брати участь у диспуті чи просто послухати» [12, с. 158]. На диспуті повинен бути головуючий, який би модерував роботу учасників, тлумачив тему диспуту, розподіляв час для виступів, робив належні висновки та подавав знак про закінчення дискусії [12, с. 160]. «Він, – говорилося про наставника у шкільному статуті, – повинен так головувати на диспуті, щоб було враження, ніби він сам сперечається з кожним із суперників. Нехай хвалить за гарну відповідь. У разі виникнення складної ситуації нехай підкаже правильний шлях думки. Якщо диспутант відчуває складнощі й зупиняється, нехай спрямує його рухатися далі» [15, с. 314]. Учителям ставилося в обов'язок організовувати дискусії не тільки між учнями одного класу, але вмотивовувати учнів із нижчих класів дискутувати на зрозумілі їм теми з учнями старших класів [12, с. 182].

Також у «Конституціях» зазначалося: «Диспут є вельми корисним. Схоласти викладають свої думки, твердження. Інші мешканці будинку – ставлять запитання» [12, с. 158]. Регламентувалося вказаним документом і виголошення промов: «Раз на тиждень, один із тих, хто сягнув найбільшого поступу, отримував можливість виголошувати промову на латині чи грецькій мові, на тему, яка б сприяла внутрішній розбудові мешканців будинку» [12, с. 160].

У шкільному статуті єзуїтів знаходимо цінні поради щодо стилю викладу думок: «Нехай не наводить непотрібних, застарілих, відверто абсурдних та неправильних думок, а прагне доводити висновки не кількістю аргументів, а їх вагомістю та змістовністю. Нехай не зачіпає чужі матерії, а теми своєї компетентності трактує коротко, викладаючи значимі та зрозумілі аргументи» [15, с. 312]. У документі також мова йшла про важливість логічності, послідовності, а головне динамізму в дискусії.

Описаний порядок проведення диспутів сприяв вихованню в учнів відповідальності та ретельності в підготовці до заходу, спокою, уважності та виваженості у висловлюваннях, умотивовував молодь бути обізнаною й ерудованою, викладати думки фахово, зрозуміло, сутнісно, змістовно, наводити вагомі та сильні аргументи.

Риторичній підготовці молоді належало важливе місце і в роботі академій – молодіжних гуртків, де тогочасні учні мали

можливість систематично удосконалювати свої знання в процесі спільного виконання різних навчальних вправ. У них влаштовувалися закриті та публічні диспути, учні виголошували промови, вірші, уривки з прозових творів, інсценізували звинувачення і захисти, складали діалоги, поеми й трагедії, наслідували виступи чи вірші відомих ораторів і поетів [16, с. 130]. Особливо мотивував учнів публічний характер диспутів і декламувань, змагальна атмосфера проведення заходів.

Єзуїтські учителі своїми ораторськими здобутками завдячували й мистецькій підготовці, яка була поставлена в ордені на широку організаційну основу. Зокрема майбутні педагоги брали активну участь у житті єзуїтського театру, який був, без перебільшення, головним елементом культурного життя ранньомодерних міст Європи, збирав міську інтелігенцію, дворянство і буржуазію. Під час театральних вистав єзуїти талановито поєднували виступи інструментальних і вокальних ансамблів із репертуаром театрів, танцями, монологами, виголошенням промов, декламуванням. Крім того, на думку польського історика Є. Кохановича, шкільні театри ордену брали участь у публічно-культурницьких заходах за межами домів товариства (урочистих привітаннях сановників, весіллях на магнатських дворах, процесіях Божого тіла) [22, с. 553]. Усе це формувало в учнів уміння впевнено триматися перед публікою, дозволяло позбутися ніяковіння, невпевненості та надмірної сором'язливості.

Як бачимо, в основу культури педагогічного спілкування учителів-єзуїтів було покладено ціннісно-сміслові концепти ренесансно-гуманістичної педагогіки. Єзуїти реалізували ідеї гуманістів щодо краси і вишуканості вченого слова, майстерності публічного виступу, високого стилю красномовства університетського оратора. Ранньомодерна освітня практика Товариства Ісуса педагогічно імплементувала гуманістичне розуміння риторики як ораторського мистецтва, розвинула думку про важливість дискусії, ідею переконування опонента за допомогою слова.

Належна увага до філологічних знань, ретельне вивчення іноземних мов, тривале навчання публічному виступові, мистецтво красномовства викладача – це ті здобутки, якими пишалася освіта ордену єзуїтів, і ті проблеми, на яких значно втрачає вітчизняна

вища школа. Відтак, єзуїтський досвід формування мовленнєвих компетентностей педагогів може бути корисним для модернізації організаційно-педагогічних засад вищої освіти України, а мистецтво красномовства ранньомодерного учителя-єзуїта є гідним того, щоб стати предметом пильної уваги вітчизняних освітян.

Список використаної літератури:

1. Басенко Р. О. Генеза і зміст освітньо-виховного напрямку молодіжної політики ордену єзуїтів (XVI – XVII століття) [Текст] / Р. О. Басенко // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: [зб. наук. праць]. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – Вип. 17. – С. 67 – 78.
2. Бемер Г. История ордена иезуитов [Текст] / Генрих Бемер ; [пер. с нем. Н. Попова] // Орден иезуитов : правда и вымысел : [сб. / сост. А. Лактионов]. – М. : АСТ МОСКВА, 2007. – С. 2 – 260.
3. Блинова Т. Б. Иезуиты в Беларуси (их роль в организации образования и просвещения) [Текст] / Т. Б. Блинова. – Гродно : ГрГУ, 2002. – 425 с.
4. Виндельбанд В. История новой философии в ее связи с общей культурой и отдельными науками [Текст] : в 2 т. / В. Виндельбанд; пер. с нем. Е. И. Максимовой, В. М. Невежиной, К. К. Платоновой ; под ред. А. И. Введенского. – СПб. : Тип. В. Безобразова и К., 1902 – . – Т. I. От Возрождения до Канта. – 1902. – С. 6 – 9.
5. Воспоминания учеников и современников о Витторино да Фельтре [Текст] // Образ человека в зеркале гуманизма : мыслители и педагоги эпохи европейского Возрождения о формировании личности (XIV – XVII вв.) / Сост., вступ. статьи и коммент. Н. В. Ревякиной, О. Ф. Кудрявцева. – М. : Изд-во УРАО, 1999. – С. 366 – 380.
6. Вульфийс А. Г. Проблемы духовного развития. Гуманизм, реформация, католическая реформа [Текст] / А. Г. Вульфийс // Введение в науку. История / под ред. С. А. Жебелева, Л. П. Карсавина, М. Д. Приселкова. – СПб. : Наука и школа, 1922. – Вып. 14. – Ч. I. – 168 с.
7. Гибер Ж. Духовность Общества Иисуса. Исторический очерк [Текст] / Ж. де Гибер. – М. : Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2010. – 680 с.

8. Год Б. В. Еразм Роттердамський – «наставник Європи» : історичні та педагогічні нариси [Текст] / Б. В. Год, Н. В. Год. – Полтава : ПП Шевченко Р. В., 2012. – 206 с.
9. Год Н. В. Учитель-єзуїт у ранньомодерному європейському суспільстві / Н. В. Год, Р. О. Басенко // Освітнє краєзнавство і формування лідерської компетентності в сучасній школі : дослідження біографій учителів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (21 листопада 2014 р.) [наук. ред. Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОППО, 2014. – С. 46 – 60.
10. Кихле Ш. Игнатий Лойола. Учитель духовности [Текст] / Ш. Кихле : пер. с нем. – М. : Истина и Жизнь, 2004. – 208 с.
11. Кондрашов В. А. Новейший философский словарь [Текст] / В. А. Кондрашов, Д. А. Чекалов, В. Н. Копорулина ; под общ. ред. А. П. Яременко. – Изд. 3-е. – Ростов н/Д. : Феникс, 2008. – 668 с.
12. Конституції Товариства Ісуса та їх Додаткові Норми [Текст] ; пер. з англ. А. Маслюх. – Львів : Свічадо, 2005. – 532 с.
13. Лойола И. Духовные упражнения [Текст] / И. Лойола ; пер. с лат. С. Лихаревой // Орден иезуитов : правда и вымысел : [сб.] / сост. А. Лактионов. – М. : АСТ, 2007. – С. 413 – 528.
14. Образ человека в зеркале гуманизма : мыслители и педагоги эпохи европейского Возрождения о формировании личности (XIV – XVII вв.) [Текст] / Сост., вступ. статьи и коммент. Н. В. Ревякиной, О. Ф. Кудрявцева. – М. : Изд-во УРАО, 1999. – 400 с.
15. «Порядок и устройство» [Текст] // Шмонин Д. В. К публикации раздела «Ratio Studiorum» (1599) / Д. В. Шмонин // Вестник Русской христианской гуманитарной академии. – СПб. : Изд-во РХГА, 2011. – Т. 12. – Вып.4. – С. 308 – 326.
16. Серяков С. О. Повсякденне життя єзуїтських шкіл України [Текст] / С. О. Серяков // Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії : у 2 т. ; гол. ред. В. Смолій ; відп. ред. В. Горобець ; НАН України. Інститут історії України. – К. : Інститут історії України, 2012. – Т. 1 : Практики, казуси та девіації повсякдення. – 2012. – С. 99 – 140.
17. Фавр П. Собеседование первых отцов [Текст] / П. Фавр, П. Кодюр // Символ. – 1991. – № 26. – С. 123 – 128.

18. Филиппсон М. Религиозная контрреволюция в XVI веке : Общество иезуитов [Текст] : пер. с фр. / М. Филиппсон. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 208 с.
19. Хамитов Н. Философский словарь. Человек и мир [Текст] / Н. Хамитов, С. Крылова. – К. : КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 308 с.
20. Шмонин Д. В. В тени Ренессанса: вторая схоластика в Испании [Текст] / Д. В. Шмонин. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2006. – 277 с.
21. Яковенко Н. М. Латинське шкільництво і «шкільний гуманізм» в Україні кінця XVI – середини XVII ст. [Текст] / Н. М. Яковенко // Київська старовина. – 1997. – № 1-2 (315). – С. 11–27.
22. Kochanowicz J. Wkład jezuitów w kulturę muzyczną okresu staropolskiego / Jerzy Kochanowicz // Wkład jezuitów do nauki i kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i pod zaborami / Pod red. naukową I. Stasiewicz-Jasiukowej. – Kraków; Warszawa: WAM, 2004. – S. 545 – 562.

* * *

УДК 008«712»

Олександр Ващенко

ОСОБИСТІСТЬ У ЦИВІЛІЗАЦІЙНОМУ ВИМІРІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

У статті проаналізовано роль цивілізаційного підходу для сучасної історичної науки. Охарактеризовано різні трактування поняття «цивілізація» та зазначено його основні ознаки. Автор дослідив види цивілізацій, які сформували відповідні моделі особистостей. Було проведено компаративний аналіз етико-світоглядних концепцій людини Сходу і Заходу. Порівняно особливості взаємозв'язку особистості та держави, які належать до різних цивілізацій. Проаналізовано вплив глобалізаційних тенденцій на еволюцію людських міжцивілізаційних взаємовідносин. Зазначено шляхи формування тісних міжцивілізаційних контактів, які сприятимуть оптимальному розвитку особистості.

Ключові слова: глобалізація, макроцивілізація, мультикультуралізм, особистість, Схід-Захід, цивілізаційна ідентичність, цивілізаційний підхід, цивілізація.

ЛИЧНОСТЬ В ЦИВИЛИЗАЦИОННОМ ИЗМЕРЕНИИ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

В статье проанализирована роль цивилизационного подхода для современной исторической науки. Охарактеризованы различные трактовки понятия «цивилизация» и указано ее основные признаки. Автор исследовал виды цивилизаций, которые сформировали соответствующие модели личностей. Был проведен компаративный анализ этико-мировоззренческих концепций человека Востока и Запада. Сравнены особенности взаимосвязи личности и государства, принадлежащие к разным цивилизациям. Проанализировано влияние глобализационных тенденций на эволюцию человеческих межцивилизационных взаимоотношений. Указано пути формирования тесных межцивилизационных контактов, которые будут способствовать оптимальному развитию личности.

Ключевые слова: глобализация, макроцивилизация, мультикультурализм, личность, Восток-Запад, цивилизационная идентичность, цивилизационный поход, цивилизация.

Alexander Vashchenko

PERSONALITY IN THE CIVILIZATIONAL DIMENSION OF WORLD HISTORY

The article analyzes the role of civilized approach to modern historiography. It is characterized various approaches to the definition of the concept of «civilization» and indicates its main features. The author explored the main types of civilizations that have shaped corresponding figures model. The comparative analysis of the ethical and philosophical concepts of man of the East and West was held. Compared the features of the relationship of the individual and the state, belonging to different civilizations. Analyzed the influence of globalization trends at the evolution of human inter-civilizational relations. Identified ways of forming closer contacts between civilizations, which will contribute to the optimal development of the individual.

Keywords: globalization, macro civilization, multiculturalism, identity, the East-West, civilizational identity, civilization approach, civilization.

Прискорений процес глобалізації зумовлює тісну взаємодію різних країн між собою, а вплив особистості на сучасну політичну та соціально-економічну кон'юнктуру в державі є визначальним. У

зв'язку з цим взаємозв'язки різних країн між собою часто визначаються міжособистісними відносинами лідерів країн. Великий вплив на розвиток цих відносин мають цивілізаційні чинники. Тому аналіз ролі особистості у міжцивілізаційних контактах є актуальною темою дослідження для сучасних науковців.

Аналіз ролі особистості в цивілізаційному вимірі всесвітньої історії знаходимо у працях таких зарубіжних авторів як М. Вебер, Н. Данилевський, Ф. Бродель, А. Тойнбі, С. Хантінгтон, О. Шпенглер, Ю. Яковець. Безпосередні дослідження даної проблематики відображені в працях українських вчених: С. Білан, Ю. Ємельянов, В. Космина, Е. Кучменко, Б. Кучменко, І. Куций, Ю. Павленко та інші.

Метою дослідження є характеристика особистості у цивілізаційному вимірі всесвітньої історії.

У методології дослідження історичних змін досить широко застосовується цивілізаційний підхід, який дає можливість з'ясувати місце і роль окремих країн і народів у регіональній і світовій історії. Багатозначність самого поняття «цивілізація» значною мірою зумовлює невизначеність і суперечливість наукових трактувань сутності цивілізаційного підходу. Тому визначення цивілізаційної моделі особистості можна розглядати в контексті різноманітних інтерпретацій. Перша бере за основу значення цивілізації як техніки, способів організації економіки й політичного життя. У такому аспекті цивілізаційна модель особистості окреслює основні риси сучасної людини постіндустріального суспільства. Друга – визначається ширшим розумінням цивілізації як локально-культурного утворення, яке характеризується особливостями мови, історії, звичаїв, інститутів, релігії [5, с. 133]. Отже, цивілізація визначається сукупністю ідей і політичних інститутів, умовами матеріального і культурного життя, продуктивними силами і суспільними відносинами [2, с. 47].

У сучасному світі найбільшим трансформаціям піддається спосіб життя і мислення, кризою якого, багато в чому, породжена проблема ідентичності, що історично склалася. Саме в умовах кризи ідентичності методологічне значення набувають традиції і віра, національна мова і культура. Носієм національної ідентичності традиційно є духовна культура, особливо ж ті її

складники, які найтісніше співвідносяться із світоглядними орієнтирами даної спільноти. Отже, переважно світоглядний характер має сучасне зіткнення цивілізацій Заходу і Сходу – як боротьба за свідомість людини, за володіння «розумом мас» [3, с. 35].

У цьому контексті варто згадати умовний поділ цивілізацій за ознакою встановлення пріоритетності у відносинах людини (духовного начала) і природи (матеріального життя). Індуїстсько-буддистська мегацивілізація віддає перевагу духовному стану людини, інколи відверто нехтуючи питаннями влаштування її земного життя. Основним завданням конфуціансько-даосистської мегацивілізації є пристосування людини до «законів природи» (у тому числі «природних» законів державної влади). Обидва підходи, однак, виглядають неповноцінними, оскільки ігнорують кумулятивний ефект поєднання людини та природи, духовного і матеріального. Таке поєднання більшою мірою властиве країнам західної цивілізації [6, с. 5].

Культура країн Заходу на перший план висуває окрему особистість, її індивідуальність, у той час як на Сході підкреслюється роль групи, сім'ї, суспільства. Ця основна відмінність чітко проявляється в усіх сферах життєдіяльності, зокрема у ставленні особистості до суспільства і держави.

У європейській культурі сформувалося розуміння людини як автономної, незалежної особистості, наділеної природними правами (даними від народження), які повинна гарантувати держава. Ці ідеї формувалися ще в античній культурі, але остаточно оформилися в епохи Відродження і Просвітництва.

Самі поняття про права і свободи людини, правову державу виникали в межах західної традиції. На відміну від Заходу, для країн Сходу характерні значна роль держави і колективістські відносини [1, с. 14]. Так, конфуціанство – державна ідеологія і релігія Китаю – підтримує ідею непорушного соціального порядку, ієрархічної впорядкованості суспільства. Згідно з Конфуцієм, суспільний статус людини та її доля визначені Небом і не можуть бути змінені [4, с. 286].

Таким чином, вплив цивілізаційних чинників на розвиток суспільних відносин має важливе значення для сучасного світу. Дихотомія Схід-Захід у цивілізаційному вимірі всесвітньої історії

визначає дві моделі особистості: східну і західну. У етико-світоглядній концепції західного зразка людина сприймається як самодостатня одиниця, яку характеризують принципи свободи, індивідуалізму, антропоцентризму, утилітаризму й егалітаризму. Саме на Заході було сформовано демократичний устрій, який передбачає активну участь кожної особистості у формуванні та функціонуванні державної влади. Більше того, інструментальний характер демократичної держави означає, що в своїх діях вона повинна керуватися потребами та інтересами людини. Плюралізм у політичній, економічній, ідеологічній та духовній сферах є характерною рисою життєдіяльності людини Заходу. Для особистості Східної цивілізації притаманними є риси фаталізму, традиціоналізму, колективізму. Велике значення в соціально-політичному житті країн Сходу відіграють релігійні вірування, які є державною ідеологією. Основною умовою існування особистості можна вважати кланову приналежність, а формою соціального життя – обов'язкову ієрархію і владну вертикаль. Політика мультикультуралізму та конструктивного міжцивілізаційного діалогу в умовах тотальної глобалізації суспільного життя сприятиме гармонійному розвитку кожної особистості.

Список використаної літератури:

1. Давронова Л. Проблема «Запад-Восток-Россия» в русской литературе: дис. магістра слов'ян. філол.: 5A220101 / Л. Давронова. – Самарканд, 2012. – 114 с.
2. Кучменко Е. М. Цивілізації як комплексна категорія культурно-історичного дослідження / Е. М. Кучменко, Б. А. Кучменко // Наукові записки. – Т. 91: Історичні науки. – К.: НаУКМА. – С. 47-52.
3. Петрушкевич М. Проблема мудрості у системі «Схід – Захід» / М. Петрушкевич // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Сер. : Культурологія. – 2008. – Вип. 3. – К. : Національний університет «Острозька академія», 2008. – С. 34-38.
4. Сандюк Л. О. Основи культурології / Л.О. Сандюк, Н.В. Щубелка. – К. : Центр навч. л-ри, 2012. – 400 с.
5. Скотна Н. Проблема особистості в цивілізаційному вимірі / Н. Скотна // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2005. – №1. – С. 126-135.

6. Шаров О. М. Цивілізаційні основи національних стратегій економічного розвитку / О. М. Шаров // Економічний часопис XXI. – К. : Інститут суспільної трансформації, 2014. – №5-6. – С. 4-7.

* * *

УДК 378.02:930.1

Світлана Дудка

ОСВІТНЬО-ФІЛОСОФСЬКІ ТА МЕТОДИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЩОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена проблемі модернізації вітчизняної історичної науки в сучасних умовах, зокрема питанню оновлення системи історичної освіти у вищих навчальних закладах України. Особлива увага приділялася аналізу освітньо-філософських та методико-педагогічних засад сучасної вітчизняної вищої історичної освіти. Встановлено, що теоретичні засади та методика викладання історії у вищих навчальних закладах України потребують радикальних змін і в нових умовах повинні базуватися на принципах історизму та наукової об'єктивності, а також використанні особистісного підходу для навчання студентів.

Ключові слова: історія, вища освіта, історична освіта, методика, викладання, навчання, принцип історизму, особистісний підхід.

Светлана Дудка

ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ И МЕТОДИКО- ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВЫСШЕГО ИСТОРИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Статья посвящена проблеме модернизации отечественной исторической науки в современных условиях, в частности вопросу обновления системы исторического образования в высших учебных заведениях Украины. Особое внимание уделялось анализу образовательно-философских и методико-педагогических основ современного отечественного высшего исторического образования. Установлено, что теоретические основы и методика преподавания истории в высших учебных заведениях Украины требуют радикальных изменений и в новых условиях должны базироваться на принципах историзма и научной объективности, а также использовании личностного подхода для обучения студентов.

Ключевые слова: история, высшее образование, историческое образование, методика, преподавание, обучение, принцип историзма, личностный подход.

Svetlana Dudka

EDUCATIONAL-PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL- PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF HIGHER EDUCATION HISTORY IN UKRAINE

Article devoted to the modernization of national historical science in modern conditions, and more specifically to the question updates history education in higher educational institutions of Ukraine. Special attention was paid to the analysis of educational-philosophical and methodological foundations of modern historical national higher education. Established that the theoretical principles and method of history teaching in higher educational institutions of Ukraine require radical changes and in the new environment should be based on the principles of historicism and scientific objectivity and to use personal approach when teaching students.

Keywords: history, higher education, historical education, method, teaching, learning, principle of historicism, personal approach.

На сьогоднішній день вітчизняна історична наука переживає кризовий період свого розвитку. Він проявляється у падінні престижу фаху історика, скороченні числа висококваліфікованих професіональних кадрів, зростанні безробіття в середовищі випускників історичних факультетів ВНЗ, зменшенні державних асигнувань на проведення наукових історичних досліджень та ряді інших проблем. Але навіть не це є головним. Головне те, що історична наука виявилася неспроможною належним чином виконати свою основну функцію: навчати сучасні покоління шляхом засвоєння історичного досвіду вирішувати існуючі суспільні проблеми, уникаючи при цьому помилок минулого. Водночас, варто відзначити, що інтерес широких кіл громадськості до історії не зменшився, а навіть зріс, і питання полягає в тому, чи здатні професійні історики задовольнити цей інтерес. Усвідомлення кризового стану історичної науки зумовило і прагнення його подолати. Саме тому радикальних змін, а не косметичного оновлення, потребують наукові та навчально-методичні складники викладання дисциплін історичного профілю у ВНЗ України.

Теоретичні засади сучасної історичної освіти та методика її викладання у ВНЗ стали предметом наукового пошукуупрацях таких українських науковців як К. Баханов, В. Вашкевич, П. Вербицька, Л. Зашкільняк, Г. Касьянов, В. Кравець, В. Мисан, О. Сич, О. Удод, Н. Яковенко та ряду інших. Водночас суспільна актуальність проблеми і вимоги педагогічної практики зумовлюють подальший науковий та практичний розвиток цієї проблематики.

Мета статті – проаналізувати загально філософські та методичні засади сучасної вищої історичної освіти в Україні.

Вища історична освіта є різновидом вищої освіти, тому щоб зрозуміти її сутність спочатку варто розібратися з самим поняттям «вища освіта». Для вирішення цього завдання за допомогою варто звернутися до нової редакції Закону України «Про вищу освіту» (2014 рік), який визначає її як сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [4].

Що стосується власне поняття «вища історична освіта», то воно вживається у двох значеннях – широкому і вузькому. У широкому сенсі як синонім історичної підготовки, що є складовою загальної гуманітарної підготовки, яка є обов'язковою для студентів усіх ВНЗ України. У цьому випадку вища історична освіта спрямована на досягнення сутності й процесу розвитку світової історії як творчості людей в усіх галузях, поступу соціальних, економічних і політичних систем у цивілізаційному вимірі, а також вивчення історії та культури українського народу, усвідомлення місця українців серед народів і культур світу. У вузькому сенсі вища історична освіта – це підготовка фахівців-істориків у вищих навчальних закладах, що ґрунтується на використанні новітніх здобутків історичної науки, постійному підвищенні наукового і виховного рівня викладання, забезпечені реалізації в навчальному процесі принципів історизму і об'єктивності в оцінці фактів, явищ, подій, гуманістичній спрямованості історичної освіти, орієнтованості її на пріоритет

загальнолюдських цінностей, досягнення доступності історичної освіти на етапі вищої школи у порівнянні із загальноосвітньою [1].

Твердження про те, що викладання історії сьогодні потребує якісного поліпшення, оновлення і модернізації, наряд чи в когось викличе сумнів або заперечення. Причому мається на увазі не лише ліквідація так званих «білих плям» і відвертих перекручень історії, але й більш глибинна структурна і концептуальна перебудова самого процесу викладання. Тривалий час в Україні викладали «стерильну» історію, тобто очищену від небажаних фактів, по суті безпроблемну історію, яка мала моралізаторський характер і була спрямована на механічне засвоєння певного емпіричного матеріалу і догматичних оцінок. Іншими словами, це була «історія без історії», з якої фактично вилучили аналітичний і критичний елементи, а при поясненні історичних подій, явищ і процесів панували ідеологічні підходи. Останні, до речі, панують і досі, бо відбулася лише зміна ідеології, а тому таке тлумачення історії, яке пристосувало б минуле до потреб сучасності, успішно продовжується і зараз. Тому так важливо сьогодні, у вельми політизованій атмосфері, утриматися при викладанні історії від непотрібних крайнощів, різких висновків, гіпертрофованих і безапеляційних оцінок [6, с. 112].

Модернізація національної освіти в контексті європейських вимог зумовлює оновлення змісту історичної освіти, що передбачає нове усвідомлення виховної і соціальної ролі історії. Історія нині постає як багатоаспектна, інтегрована дисципліна, з різноманітними точками зору. Змінилося і її формулювання в історіографії. Якщо раніше вона трактувалася як наука про суспільство, то нині в історії, перш за все, вбачають науку про людину, її думки та дії. Сучасне прочитання історії – це відсутність єдиного методу, свобода вибору, свобода світогляду на основі широкого кола джерел та максимальної інформації. У цих умовах завдання історика-наставника полягає у власному викладі проблеми, що дало б можливість розкрити якомога ширшу картину історичного минулого, однак залишити студентам можливість висловити свої думки на ті чи інші історичні факти, явища чи процеси. Але при цьому кожен викладач повинен пам'ятати, що викладання історії, насамперед, має ґрунтуватися на принципах історизму і наукової об'єктивності [5, с. 19].

Сучасна історична освіта базується на інноваційній моделі навчання, в якій змінюється роль викладача – з інформатора на керівника навчальною і науково-пошуковою діяльністю студентів. У цих умовах відбувається переорієнтація із лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану форму навчання. Відтак, у організації навчального процесу зростає значення індивідуальної і самостійної роботи, тобто підвищується роль самоосвіти студентів [5, с. 21].

У зв'язку з цим важливим складником фахової підготовки істориків є впровадження особистісного підходу та залучення в навчальний процес новітніх інформаційних технологій, а особливо Інтернет-технологій. Ефективне їх використання допоможе студентам краще опрацювати навчальний матеріал, а також стане в нагоді при підготовці творчих завдань та у науково-дослідній роботі [2, с. 116].

Викладання історії – це не віщання з високої кафедри, а пробудження думки людини, своєрідне виховання її душі. При цьому досить важливим є те, щоб розуміння історії не було нав'язане людині ззовні, а стало результатом її власного самоусвідомлення. Тому історію варто викладати таким чином, щоб допомогти людині усвідомити своє місце в суспільстві і призначення в житті, співвіднести себе з оточуючим світом, дати їй ні з чим незрівнянне почуття співпереживання з життям людей різних епох, спонукати до свідомої і активної участі в подіях, що відбуваються навколо і які колись теж стануть історією. Саме тоді історія стане справжньою «вчителькою життя», а ми її слухняними учнями [6, с. 117].

Отже, удосконалення теоретичних засад і методики викладання історії у вітчизняних ВНЗ призведе не лише до вдосконалення рівня підготовки вузькоспеціальних фахівців-істориків, а й до підвищення якості гуманітарної освіти в цілому. А це, у свою чергу, дозволить задовольнити потребу українського народу у висококваліфікованих спеціалістах-гуманітаріях, які зможуть вирішити існуючі суспільні проблеми.

Список використаної літератури:

1. Баханов К. О. Специфіка методики навчання історії у вищій школі [Електронний ресурс] / К. О. Баханов. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/239/84/>

2. Вашкевич В. Методика викладання історії: необхідність оновлення / В. Вашкевич // Політичний менеджмент. – 2005. – № 6. – С. 114-120.
3. Вербицька П. Сучасна історична дидактика: відповіді на суспільні виклики / П. Вербицька // Проблеми дидактики історії. – 2014. – Вип. 5. – С. 3-11.
4. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Кравець В. Проблеми модернізації вищої освіти України в умовах глобалізації / В. Кравець // Україна-Європа-Світ. – 2012. – Вип. 10. – С. 15-23.
6. Сич О. І. Про викладання історії у вищій школі / О. І. Сич // Український історичний журнал. – 1998. – № 5. – С. 111–117.

* * *

УДК 37.091.2-057.875

Євгенія Забельська

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРСОНАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНТІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ВНЗ

У роботі автор дає визначення поняття «персональне навчальне середовище», розкриває можливі варіанти його організації, називає низку критеріїв, якими характеризується персональне навчальне середовище. Зокрема, представлено ймовірні перспективи вдосконалення цього підходу та проблеми, що виникають при його застосуванні на практиці; названо особливості його використання в сучасному освітньому середовищі. Аналізується роль викладача і студента у процесі суб'єкт суб'єктного навчання при практичному застосуванні персонального навчального середовища.

Ключові слова: *персональне навчальне середовище, інноваційні технології, соціальний сервіс, методика навчання, суб'єкт суб'єктне навчання, особистісно орієнтоване навчання, інформація, взаємодія.*

Евгения Забельская

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПЕРСОНАЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ СРЕДЫ СТУДЕНТОВ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ВУЗОВ

В данной работе автор дает определение понятия «персональная учебная среда», рассматривает возможные варианты её организации, называет ряд критериев, которыми характеризуется персональная учебная среда. Так же представлены возможные перспективы совершенствования этого подхода и проблемы, которые возникают при его использовании на практике; названы особенности его использования в современной образовательной среде. Анализируется роль преподавателя и студента в процессе субъект-субъектного обучения во время практического применения персональной учебной среды.

Ключевые слова: персональная учебная среда, инновационные технологии, социальный сервис, методика обучения, субъект-субъектное обучение, личностно ориентированное обучение, информация, взаимодействие.

Yevhenia Zabelska

METHODICAL PRINCIPLES OF PERSONAL LEARNING ENVIRONMENT STUDENTS OF NATIONAL UNIVERSITY

This paper considers the approach to learning based on «personal learning environment». Specifies the number of components that are part of a personal learning environment. In particular, presents the likely prospects for improving the approach and the problems that arise in its application in practice, especially during its implementation in modern educational serdovyschi at the local universities. The role of the teacher and the student in the subject of subject learning in practical use personal learning environment.

Keywords: Personal Learning Environments, innovative technologies, social service, methods of learning, subject-subject interaction, personally oriented education, information, interaction

Актуальність даної теми обумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку педагогіки процес навчання стає особистісно орієнтованим, тобто в процесі освоєння нових знань, умінь і навичок центральною фігурою є особистість студента, а роль викладача зводиться до визначення основних орієнтирів у навчальній діяльності. ХХІ сторіччя та вимоги постіндустріального

інформаційного суспільства обезцінили енциклопедичні знання як такі, висунувши на перше місце уміння швидко шукати та обробляти потрібну інформацію. Саме тому спосіб передачі інформації у класичному вигляді є дещо недоцільним.

Мета роботи – визначення методологічних засад організації персонального навчального середовища і теоретичне обґрунтування необхідності використання персонального навчального середовища студентів історичних факультетів вітчизняних педагогічних ВНЗ.

Проблемам формування навчального середовища присвячено праці А. Гуржій, В. Кухаренка, Л. Бугайчука, Ю. Еельма та інші. Проте, слід зазначити, що основні дослідження в цій галузі ведуться переважно західними вченими. Саме вони розглядають проблеми залучення персонального навчального середовища у класичну освіту, а це є досить актуальним в умовах сьогодення.

Перш за все, слід дати визначення поняттю «персональне навчальне середовище». Дослідники (у подальшому для зручності, буде використовуватись абревіатура ПНС), під персональним навчальним середовищем розуміють інструменти, спільноти та служби на яких базуються освітні платформи для індивідуального використання студентами/учнями. Останнім надається право та обов'язок керувати своїм навчанням і самостійно ставити мету майбутнього процесу здобуття знань [3, с.18].

Іншими словами ПНС – це сукупність інструментів, потрібних студенту для того, щоб знайти відповіді на його запитання, створити необхідний контент для навчання і проілюструвати досліджувані процеси.

Організувати персональне навчальне середовище студентів, можливо лише за допомогою певних програм, сервісів та іншого технічно-інформаційного забезпечення. До мінімального набору персонального навчального середовища, мають входити: blog, ePortfolio, microblog, twitter, та інші інструменти. [2 с. 5]

ПНС можна вважати новою хвилею у способі передачі знань, оскільки останніми можуть ділитися всі бажаючі, а не лише викладачі в ході лекції (адже, як ми знаємо, у вітчизняних ВНЗ лекція найчастіше представлена монологом викладача). У той же час доступ до навчальних матеріалів є практично необмеженим, що позитивно впливає на навчання студентів, які працюють за

індивідуальним графіком, або з певних причин не змогли бути присутніми на лекціях чи на семінарських заняттях. Важливим є те, що між авторами навчальних матеріалів та їхніми користувачами діє зворотній зв'язок, а також скорочуються час, необхідний для внесення змін в діючі навчальні матеріали [1, с.6].

Загальні принципи використання мережевих сервісів роблять помітний вплив на звичні форми організації навчального процесу. Під їхнім впливом відбувається перехід від класичного, у деякій мірі «штампованого», до особистого навчального простору, який може бути організований на базі низки соціальних сервісів.

ПНС є концепцією нового альтернативного підходу до навчання, заснованого на використанні соціальних мереж. Тому тенденція має пряме відношення до педагогіки, а точніше нового провадження в неї – суб'єкт-суб'єктних відносин, однак вимагає активної участі слухачів в організації власного навчання [4, с. 60].

При організації ПНС неможливо не звертати увагу на особу студента. Оскільки впровадження інноваційних технологій потребує високої рівня самосвідомості особи, останній чинник є дещо специфічним в умовах сучасного українського суспільства. Тому важко знайти однозначну відповідь на питання, чи буде функціонувати ПНС у вітчизняних вузах у тому класичному вигляді, в якому ця технологія впроваджується в західних університетах? Також достатньо делікатним є питання освіченості викладачів, щодо користування ПК і подальшої роботи з всевітньою мережею [5, с. 72].

Отже, трансформація інформаційного простору мережі Інтернет та виникнення соціальних сервісів зумовили потребу переглянути традиційні підходи до процесу навчання.

Як підтверджує практика, сучасне навчання потребує адекватних способів роботи з величезним потоком інформації: її отриманням, узагальненням і створенням нової. Важливими також стають способи встановлення зв'язків між різними джерелами та носіями інформації.

Процес навчання стає особисто орієнтовним, де центральною фігурою є студент, а роль викладача зводиться до визначення основних орієнтирів у потоці інформації. Одностороння передача інформації в навчальному процесі вже не актуальна.

На наш погляд, перспективні напрями подальших досліджень в цій галузі є достатньо широкими, оскільки у вітчизняному навчальному процесі лише починається впровадження інноваційних технологій, а отже і використання ПНС. Тому методологічні засади й особливості впровадження їх у сферу освіти можна вважати недостатньо розробленими.

Список використаної літератури:

1. Бугайчук К. Л. Роль соціальних сервісів web 2.0 у формуванні персонального навчального середовища / К. Л. Бугайчук // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – Вип. 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_4_9
2. Гуржій А. М. Вплив інформаційних технологій на формування навчального середовища / А. М. Гуржій, Ю. О. Жук // Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах України: [зб. статей за матер. доповідей четвертої Всеукр. наук.-метод. конф., 12-14 вересня 1995 / за ред. І. І. Мархеля]. – Одеса, 1997. – С. 5-6.
3. Кухаренко В. М. Персональная учебная среда [Электронный ресурс] / В. М. Кухаренко. – Режим доступа: http://kvn-e-learning.blogspot.com/2011/03/blog-post_12.html
4. Патаракин Е. Д. Построение учебной среды из множества личных «кирпичиков» [Электронный ресурс] / Е. Д. Патаракин // Высшее образование в России. – 2008. – № 8. – С. 59-65.
5. Эльма Ю. В. Образовательные возможности Веб 2.0. Веб 2.0-сервисы Интернета – новые формы коллективного педагогического взаимодействия [Электронный ресурс] / В.Ю.Эльма // Использование интернет-технологий в современном образовательном процессе. – Ч. II: Новые возможности в обучении. – СПб, РЦОКОиИТ. – 2008. – С. 63-80. – Режим доступа: <http://rcokoit.ru/dld/metodsupport/web20.pdf>

* * *

Михайло Коваленко

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЗАРУБІЖНОЇ НАУКИ ДО ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ ЗІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Стаття присвячена огляду інноваційних тенденцій розвитку сучасних європейських підручників зі всесвітньої історії. З'ясовано, що їм притаманні оновлений зміст, який відбиває досягнення історичної і педагогічної науки, відмова від моноідеології, наявність у значному обсязі сюжетів із соціальної історії та історії повсякденності. Автор проаналізував новий поліконцептуальний підхід, притаманний європейським підручникам зі всесвітньої історії, представлено місце і роль «нового покоління» підручників у системі навчання учнів. Розкрито значення джерелознавчого матеріалу, виявлено особливості та спрямування нових підручників на вироблення критичного мислення в учнів, залучення їх до використання ілюстративного матеріалу.

Ключові слова: підручницотворення, дидактична мета, підручники «нового покоління», моноконцептуальність, поліконцептуальність, історичне джерело, історичний підхід, всесвітня історія.

Михаил Коваленко

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ ЗАРУБЕЖНОЙ НАУКИ В СОЗДАНИИ УЧЕБНИКОВ ПО ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

Статья посвящена обзору инновационных тенденций развития современных европейских учебников по всемирной истории. Определено, что им присуще обновленное содержание, которое отбивает достижения современной исторической и педагогической науки, отказ от моноидеологии, наличие в значительном объеме сюжетов по социальной истории и истории повседневности. Автор проанализировал новый поликонцептуальный подход который присущ европейским учебникам по всемирной истории, представлено место и роль «нового поколения» учебников в системе обучения учащихся. Раскрыто значение источниковедческого материала, обнаружены особенности и направленность новых учебников на выработку критического мышления у учащихся, привлечение их к использованию иллюстративного материала.

Ключевые слова: создание учебников, дидактическая цель, учебники «нового поколения», моноконцептуальность, полеконцептуальность, исторический источник, исторический подход, всемирная история.

CURRENT APPROACHES OF FOREIGN SCIENCE OF THE WORLD HISTORY TEXTBOOK

The article is dedicated to the analysis of the innovative tendencies of development of the modern European textbooks, namely those in world history. The updated contents is inherent in them which displays achievement of a modern historical and pedagogical science, refusal of monoideology, presence in significant volume of plots on a social history and history of daily occurrence. The author reveals a new approach for the European poly conceptuality approach of world history textbooks, showing the place and role of the "new generation" textbooks in the students' education system. Also, the meaning of source material and new textbooks focus on the development of critical thinking in students, more involvement in the use of illustrations.

Keywords: *textbook, didactic purpose, «new generation», textbooks, conceptuality mono, poly conceptuality, historical source, the historical approach, world history.*

Одним із головних показників модернізації будь-якої методичної системи, зокрема навчання історії, є трансформація навчально-методичного комплексу, центром якого виступає підручник. Залишаючись основним і стабільним засобом засвоєння історичного матеріалу, він формує сьогодні всю сукупність чинників, умов і способів взаємодії учня з навчальним предметом, сприяє здійсненню сучасного освітнього процесу, орієнтованого на особистість.

Дидактика визначає шкільний підручник як масову навчальну книгу, що містить предметний зміст освіти й визначає види діяльності, призначені для обов'язкового засвоєння учнями з урахуванням їхніх вікових та інших особливостей [1, с. 31; 2, с. 33].

Збереження цих загальнодидактичних підходів у підручникотворенні країн Європи сьогодні не заперечується, однак необхідно наголосити на інноваційних тенденціях розвитку сучасних європейських підручників зі всесвітньої історії, зокрема появу так званих підручників "нового покоління", які створювалися в останнє десятиліття. Їх характеризує оновлений зміст, що відбиває досягнення сучасної історичної й педагогічної науки, відмову від моноідеології. У центрі уваги авторів підручників «нового покоління» – люди, типові й конкретні представники

різних суспільних верств різних історичних періодів, цивілізацій. У підручниках розглядаються не тільки економічні й політичні, а, насамперед, культурно-духовні й соціальні відносини між окремими індивідами, особами й суспільством, тобто створюється цілісна картина епохи.

Створення образу історичної епохи відбувається за рахунок подання відповідного фактологічного матеріалу. Його наявність не тільки збільшує кількість і якість уявлень школярів про історичне минуле, але й впливає на формування в них емоційного ставлення до подій, цінностей, переконань власної громадської позиції та компетентності. У нових підручниках представлена нова модель подання ілюстративного матеріалу, характерними рисами якої є: достовірність, документальність зображення, його здатність бути самостійним, рівноцінним джерелом історичних знань, засобом для оволодіння учнівською дослідницькою діяльністю [7, с. 129].

Сучасні підручники з методичної точки зору придатніші для того, щоб помістити їх у фокус уваги людський досвід, а тим самим і «погляд на життя знизу». Саме в таких підручниках матеріал зі всесвітньої історії є важливою складовою змісту, що дозволяє розповісти про повсякденні життєві ситуації, пробудити як учнівський інтерес, так і прагнення зробити учительський внесок у досягнення «внутрішнього», духовного єднання дитини зі світом, його різноманіттям культур і духовних цінностей.

Розглянемо ґрунтовніше, як представлені ці нові тенденції на сторінках підручників окремих країн. Так, англійський підручник «Середньовічні королівства 1066-1500» Ian Dawson and Paul Watson є класичним прикладом вивчення всесвітньої історії в шкільному курсі у Великій Британії. Його зміст є поєднанням політичних, економічних і соціальних сюжетів. У підручнику розглядається життя різних суспільних верств від королів, придворних до простих мешканців міст і сіл цього періоду. Так, у підручнику є такі теми: «Життя та робота», «Влада королів», «Життя сеньйорів» та ін. Зокрема, тема «Життя та робота» (у різні періоди) дає загальну характеристику життя простих людей у селищах (структура селища, опис будинків, соціальна структура суспільства, взаємозв'язки між ними, опис одягу тощо).

У підручнику використовується багато видів джерел: малюнки (наприклад, малюнок селища, міста, містечка), карти, фотографії,

карикатури, схеми, таблиці, діаграми, що дають повну картину соціального розвитку середньовічного королівства [3, с. 76].

Цікавим прикладом підручників, у яких превалює суто історичний підхід, є серія R. Dargie з історії Шотландії з давніх часів до XX ст. Наприклад, аналіз підручника R. Dargie «Шотландія у Середньовіччі 400 – 1450» свідчить про наявність у змісті тем з соціальної історії поряд із політичними й економічними темами. Він містить одинадцять тем, у кожній із яких розглядається соціальний аспект життя людей. У змісті підручника представлено такі теми: вивчення населення Шотландії в ранній період; життя в місті (будівництво міста, доріг); життя вікінгів, норманів; становище як простих людей, так і знаті в період війни в Англії тощо [4].

Аналізуючи підручники Франції, розглянемо, у першу чергу «Histoire Geographique. Initiation economique» Marie-Therese Drouillon. Наведені в ньому дані з соціальної історії дозволяють проілюструвати різні шляхи покращення суспільного становища людей у роки Реконструкції після закінчення Другої світової війни. Наприклад, звертається увага на те, що заробітна плата жінок була піднята до рівня зарплати чоловіків, наведені співвідношення між виробничими нормами, структурою ринку (вільного ринку) і соціальними умовами життя населення. У додаткових поясненнях широко використовуються статистичні дані, факти з повсякденного життя, а також інший наочний матеріал [5].

За статистичними підрахунками, виклад всесвітньої історії у Швейцарії в багатотомних виданнях для загальноосвітньої школи займає загалом від 10 до 30% обсягу друкованої площі [6, с. 243]. Є два варіанти її входження в канву посібника: перший варіант полягає в тематичній інтеграції. Такий підхід реалізовано в навчальному посібнику «Через історію до сучасності», однак тематична інтеграція тут обмежена лише деякими спеціальними аспектами. Другий варіант можна бачити на прикладі одного з томів відповідного навчального посібника, у якому вміщено інформаційний блок, що стосується винятково всесвітньої історії. Зокрема, йдеться про підручники «Всесвітня історія в ілюстраціях» (1989).

Провідне місце в швейцарських підручниках займає «історія витоків». Особлива увага надається утворенню в добу пізнього

Середньовіччя релігійно-політичного союзу земель, який пізніше дав життя сучасній федеральній державі. Саме такий підхід зустрічаємо в підручнику «Всесвітня історія в ілюстраціях», де історія Середньовіччя вивчається на побутовому чи суспільному рівні, у розповідях про життя в селі, у містах, монастирях або фортецях. При цьому міфи та легенди вмонтовуються у своєму первісному вигляді [6, с. 319].

Оскільки в навчальні посібники останніх років XX століття завдяки новій тематиці та новим підходам включаються розділи з економічної та соціальної історії, побутової історії та історії стосунків між представниками різної статі, то виникає певна нова концепція історії національної спільноти.

Якщо шукати в підручниках відбиття людської психології в різні періоди, то лише в голландських підручниках представлені думки людей, їхні відчуття й очікування як основа для вивчення політичних і економічних явищ. Типовими є, наприклад, такі фрагменти тексту: «Після світової війни люди в усіх країнах Європи переживали відчуття розчарування, песимізму й страху. Подібне розчарування й безвихідь були пов'язані з жахами минулої війни. Мільйони молодих людей загинули або стали інвалідами. Багато з тих, хто брав участь у війні, стали психологічно травмованими цими подіями. Тому покоління цих людей було названо «окопним поколінням» [7].

Аналізуючи підручники Німеччини, наприклад, Anno «XX сторіччя» (1997), бачимо, що тут соціальна історія німецької дводержавності подається через пряме зіставлення Схід-Захід. Він є цікавим з точки зору того, як можна, використовуючи матеріал соціальної історії, зокрема історії повсякденності, підводити учнів до усвідомлення певної картини історичного розвитку, причому в даному випадку інколи тенденційної.

Таким чином, ми бачимо, що останнім часом підручникотворення вступило до нового етапу свого розвитку. У багатьох сучасних підручниках європейських країн з історії соціальна історія включена до основного тексту; вона займає вагоме місце поряд з політичною та економічною. Для соціальної історії важливим є реконструкція особистого життя та долі окремих індивідів.

Список використаної літератури:

1. Акіншева І. П. Інноваційні тенденції розвитку сучасних європейських підручників із соціальної історії / І.П. Акіншева // Вісник Житомирського державного університету. – Вип.43: Педагогічні науки, 2008. – С. 30-33.
2. Студеникин М.Т. Методика преподавания истории в школе / М.Т. Студеникин. – М.: Наука, 2000. – 240 с.
3. Dawson I. and Watson P. Medieval realms 1066 – 1500. – Oxford, 1991. – 76 p.
4. Dargie R. Scotland in the Middle Ages 400 – 1450 AD. – 2000. – 119 p.
5. Drouillon Marie – Therese, Bacconnet Eric, Romano Antonella Histoire Geographie. Initiation economique. – Paris, 1994. – 246 с.
6. Hildinson L., Schulp A. Levende Geschiedenis (Живая история). – Amsterdam: Meulenhoff, 1996. – 448 с.
7. Українська історична дидактика: міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): [зб. наук. ст.]. – К.: Генеза, 2000. – 368 с.

* * *

УДК 378.4.016:94-047.37

Іван Костенко

КОНЦЕПТ «БАГАТОПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ» У СУЧАСНІЙ МЕТОДИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЗІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

У статті розглядаються перспективи досліджень зі всесвітньої історії як актуальне завдання і важливий напрям розвитку вітчизняної історичної науки. Зокрема, наголошується на нових тенденціях і позитивних зрушеннях в системі тематичної спрямованості вивчення всесвітньої історії та міжнародних відносин, заснуванні нових спеціалізованих науково-дослідницьких центрів, фахових часописів та інших інституційно-організаційних форм розвитку досліджень з актуальних питань всесвітньої історії. Увага звернута на важливість і необхідність розвитку всесвітньої історії та концепту «багатоперспективності».

Ключові слова: *концепт, перспектива, всесвітня історія, методика, дослідження, напрям розвитку, історична наука, проблема, розвиток.*

Иван Костенко

КОНЦЕПТ «МНОГОПЕРСПЕКТИВНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ ИСТОРИИ» В СОВРЕМЕННОЙ МЕТОДИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ПО ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

В статье рассматриваются основные перспективы исследований по всемирной истории как актуальной задаче и важное направление развития отечественной исторической науки. В частности, выделяются новые тенденции и положительные сдвиги в систематической направленности изучения всемирной истории и международных отношений, основания новых специализированных научно-исследовательских центров, профессиональных журналов и других институционально-организационных форм развития исследований по актуальным вопросам всемирной истории. Внимание обращено на важность и необходимость развития всемирной истории и концепта «багатоперспективности».

Ключевые слова: *концепт, перспектива, всемирная история, методика, исследование, направление развития, историческая наука, проблема, развитие.*

Ivan Kostenko

CONCEPT «MUCH PROSPECTS OF STUDYING THE HISTORY» IN MODERN METHODOLOGICAL LITERATURE WITH WORLD HISTORY

The article discusses the main perspectives of world history studies as urgent tasks and important area of national historical science. In particular, highlighted new trends and positive developments on the scientific level and the thematic focus of the study of world history and international relations, establishment of new specialized research centers, professional journals and other institutional and organizational forms of research on topical issues of world history. Highlights the importance and necessity of world history and the concept of «many perspectives». A comparative analysis of Ukrainian historical science with other countries.

Keywords: *concept, perspective, world history, methodology, research, course development, historical science, a problem developed.*

Вивчення історії є одним із найважливіших чинників формування національної свідомості народу. «Без знання минулого неможливо точно поняття про сучасне», – справедливо наголошував видатний український історик М. Грушевський. За

короткий час в Україні створено нову цілісну систему викладання історії України та всесвітньої історії. Оновлено зміст і структуру історичної освіти. У період розвитку України значні зрушення відбулися в багатьох сферах суспільного буття. Зокрема, у науці та її секторах. В одному з випусків «Українського історичного журналу» побачила світ ґрунтовна стаття професора С. Віднянського [1, с. 169]. Він проаналізував стан, проблеми та перспективи вітчизняних досліджень зі всесвітньої історії як важливого напрямку української історичної науки. Автор розглянув тенденції, позитивні зрушення в науковому рівні й тематичній спрямованості напрацювань українських науковців зі всесвітньої історії та міжнародних відносин, заснування нових дослідницьких центрів. Учений зазначив, що в перші роки незалежності постало важливе завдання подолання спадщини минулого, зокрема догматизму марксистсько-ленінської методології. Вже в 1991 році змінилася не лише система відправних координат, але й наукових пріоритетів вітчизняних істориків у розробці всього кола історичних досліджень. На перший план виступили проблеми утвердження нового дослідницького підходу та методологічних засад історичних наук [3, с. 2].

Аналіз пройденого шляху та врахування слушних оцінок щодо поступу вітчизняної історичної науки представлено в узагальнюючих працях, зокрема В. Смолія, О. Ресента, Л. Зашкільняка [2], С. Віднянського. Це дає підстави виділити щонайменше два важливі етапи розвитку досліджень із проблематики всесвітньої історії в сучасній Україні.

Перший – бере початок у 1991 році (проголошення Україною незалежності) і продовжується до межі XX–XXI століть. Для нього характерний розрив зі спадщиною попередніх десятиліть і поступовий перехід до нових науково-методологічних засад історичних досліджень, підготовка і випуск фундаментальних праць. Другий етап охоплює роки першого десятиліття XXI століття, коли відбувається формування наукових осередків. Із погляду становлення і розвитку напрацювань, підтримки досліджень зі всесвітньої історії важливим стало те, що в Інституті історії України НАНУ було збережено попередні актуальні періодичні видання і започатковано серію нових часописів. До числа перших слід віднести «Український історичний журнал»

(заснований у 1957 році) «Історичні зошити» та «Історико-географічні дослідження в Україні» (1988 рік).

На особливу увагу заслуговують статті методологічного характеру, що стали важливим поштовхом для подальшого розвитку досліджень зі всесвітньої історії в Україні: В. Смолій «Феномен українського козацтва в загальноісторичному контексті»; С. Кульчицький «Історія і час. Роздуми історика»; Г. Касьянов «Нація і націоналізм: слова і терміни»; О. Реєнт «Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу»; В. Потульніцький «Українська та світова історична наука: рефлексії на межі століть»; С. Стельмах «Інтеграційні процеси в європейській історичній науці наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.»; Л. Таран «Проблеми епістемології історії: від позитивізму до постмодернізму (на прикладі французької, російської, української історіографії)» тощо [4].

На наш погляд, до числа позитивних змін слід віднести зростаючу увагу до підготовки високопрофесійних фахівців – докторів і кандидатів наук зі всесвітньої історії. Навіть побіжний погляд на кількісні показники підтверджує, що окрім академічних інститутів підготовкою фахівців зі всесвітньої історії більш цілеспрямованіше переймаються у багатьох університетах. Успішно в цьому напрямі працюють Дипломатична академія та Київський славистичний університет, Національний університет «Києво-Могилянська академія». У той же час аналізуючи низку наукових розробок з історії країн Європи, Азії, Африки та Америки, слід підкреслити, що до цих регіонів увага вітчизняних науковців приділяється нерівномірно. Так, широко представлено дослідження історії країн, що входять до регіону Центрально-Східної Європи. Перш за все, це стосується Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини. Значну увагу дослідники приділяють Німеччині, Великобританії, Франції, а також Росії та країнам Балканського півострова. [1, с. 166]. Порівняно з нашими сусідами, зокрема з Російською Федерацією, вітчизняні дослідження з проблематики всесвітньої історії значно поступаються. Це стосується як студіювання глибокої давнини, середніх віків, нового та новітнього часу, так і регіонів, держав і їхніх об'єднань.

Таким чином, основний доробок із дослідження проблематики всесвітньої історії мають провідні установи: відділення історії,

філософії і права Національної академії наук України, а також відповідні кафедри провідних університетів. Водночас розробка різноманітних аспектів проблематики всесвітньої історії у вітчизняній історичній науці залишається слабкою ланкою напрацювань українських істориків. Ми підтримуємо думку С. Віднянського про те, що сьогодні слід продовжити роботу з координації наукових досліджень, посилити увагу до підготовки кадрів із проблематики країнознавства, активізувати роботу щодо проведення відповідних наукових заходів (конференцій, круглих столів, науково-методологічних семінарів) із проблематики досліджень всесвітньої історії. Необхідною і важливою є публікація ґрунтовних монографічних праць країнознавчого спрямування, різних географічних і хронологічних зрізів. Це стосується не лише Європи та європейських студій, але й країн інших континентів у різні історичні епохи. Сподіваємося, звернення до цієї проблематики дослідників і наукових установ допоможе у вирішенні важливих питань і прискорить розвиток всесвітньої історії, яка згодом буде мати значно більше перспективних тем для наукових досліджень.

Список використаної літератури:

1. Віднянський С. В. Стан, проблеми та перспективи досліджень зі всесвітньої історії в Україні / С. В. Віднянський // Укр. іст. журн. – 2010. – №5. – С.166-179.
2. Зашкільняк Л. Замітки про сучасну українську історіографію [Електронний ресурс] / Л. Зашкільняк. – Режим доступу : www.history.org.ua/JournALL/xxx/15/1/2.pdf
3. Кудряченко А. І. Дослідження з проблематики у всесвітній історії у сучасній Україні [Електронний ресурс] / А.І.Кудряченко. – Режим доступу : http://www.vmurol.com.ua/upload/publikatsii/nauka/2012/Doslidzhennya_z_problematiki.pdf
4. Левітас Ф.Л. Сучасний учитель та сучасний урок / Ф.Л. Левітас. – 2-е видання, стереотипне. – К. : КМІУВ імені Б. Грінченка, 2002 – 15 с.

* * *

Олександр Лахно

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ПІДГОТОВКИ ТА ЗАХИСТУ МАГІСТЕРСЬКИХ
КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ЗІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ**

У статті наведено загальні положення щодо підготовки магістерського кваліфікаційного дослідження із всесвітньої історії: його мета і завдання, структура, підготовка й оформлення. Також розкрито змістовну сутність, послідовність виконання даного виду роботи, порядок підготовки до захисту та критерії оцінювання. Усі рекомендації представлено відповідно до чинних нормативних актів Міністерства освіти і науки України.

Ключові слова: *всесвітня історія, магістерське кваліфікаційне дослідження, магістр, магістрант, методика.*

Александр Лахно

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И
МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ И ЗАЩИТЫ
МАГИСТЕРСКИХ КВАЛИФИКАЦИОННЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ ПО ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ**

В статье приведены общие положения по подготовке магистерского квалификационного исследования по всемирной истории: его цель и задачи, структура, подготовка и оформление. Также раскрыто содержательную сущность, последовательность выполнения данного вида работы, порядок подготовки к защите и критерии оценки. Все рекомендации представлены в соответствии с действующими нормативными актами Министерства образования и науки Украины.

Ключевые слова: *всемирная история, магистерское квалификационное исследование, магистр, магистрант, методика.*

Olexandr Lakhno

**ORGANIZATIONAL-PEDAGOGICAL AND
METHODOLOGICAL FOUNDATIONS
OF THE PREPARATION AND DEFENSE OF
THE MASTER'S QUALIFICATION RESEARCHERS
OF THE WORLD HISTORY**

This article reveals the main stages of the research activities considered basic range of issues related to ensuring the effectiveness and objectivity of scientific activities, are general provisions for training master's qualification study of world history, its goals and objectives,

structure, spelling and design. Also disclosed meaningful essence sequence of this type of work, preparation procedure for the protection and evaluation criteria for protection. All recommendations contained in the article in accordance with applicable regulations of the Ministry of Education and Science of Ukraine, which regulates the requirements for training for the qualification level "master" specialty "History".

Keywords: world history, master's qualification study, master, method.

Магістр – це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра чи спеціаліста здобув поглиблені спеціальні уміння і знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі. Магістр повинен мати широку ерудицію, фундаментальну наукову базу, здібності до творчої науково-дослідної і науково-педагогічної діяльності, володіти методологією наукового дослідження, сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, зберігання і використання наукової інформації.

Магістерська освітньо-професійна програма включає в себе дві приблизно однакові за обсягом складові – освітню і науково-дослідну. Підготовка магістра завершується захистом магістерської роботи на засіданні кваліфікаційної комісії.

Магістерське кваліфікаційне дослідження – це самостійна випускна науково-дослідна робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту й отримання академічного ступеня магістра. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Магістерська робота, з одного боку, має узагальнюючий характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки магістра, а з іншого – самостійним оригінальним науковим дослідженням, у розробці якого зацікавлені установи, організації, підприємства, при цьому магістр упорядковує за власним розсудом накопичені факти та доводить їхню наукову цінність або практичну значущість.

На відміну від дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора наук, що є науково-дослідницькими працями, магістерська робота, як самостійне наукове дослідження,

кваліфікується як навчально-дослідницька праця, в основу якої покладено моделювання більш-менш відомих рішень. Її тематика та науковий рівень мають відповідати освітньо-професійній програмі навчання. Виконання такої роботи повинне не стільки розв'язувати наукові проблеми (завдання), скільки засвідчити, що її автор здатний належним чином вести науковий пошук, розпізнавати професійні проблеми, знати загальні методи і прийоми їх розв'язання.

При оцінці випускної кваліфікаційної роботи виходять з того, що магістр повинен уміти: формулювати мету і завдання дослідження; складати план дослідження; вести бібліографічний пошук із застосуванням сучасних інформаційних технологій; використовувати сучасні методи наукового дослідження, модифікувати наявні та розробляти нові методи, керуючись завданнями конкретного дослідження; обробляти отримані дані, аналізувати і синтезувати їх на базі відомих історичних і літературних джерел; оформляти результати досліджень відповідно до сучасних вимог, у вигляді звітів, рефератів, тез, статей тощо.

Зміст магістерської роботи у систематизованому вигляді фіксує як вихідні передумови наукового дослідження, так і весь його хід, а також отримані результати. Причому наукові факти не просто описуються, вони всебічно аналізуються, розглядаються типові ситуації відповідно до обраної теми.

Мета магістерської роботи – навчитися застосовувати набуті у процесі навчання теоретичні знання і практичні навички для самостійного розв'язання конкретної актуальної проблеми на підставі критичного аналізу й узагальнення існуючої інформації, проведення власних досліджень тощо.

Завдання магістерської роботи: систематизація і поглиблення теоретичних знань з всесвітньої історії; використання вмінь і навичок формулювання, описання і розв'язання проблем теорії та практики; вироблення системного підходу до розгляду проблем, виявлення закономірностей і тенденцій їх розвитку; розвиток умінь наукового дослідження, категоріального й теоретичного відображення подій минулого; використання вмінь роботи з літературою та джерелами, нагромадження і перероблення інформації з проблеми, аналізу різноманітної емпіричної інформації, її статистичного і комп'ютерного опрацювання;

вироблення вмінь, використання нагромадженого в Україні та за кордоном передового досвіду з всесвітньої історії.

Із цього випливає, що магістерська кваліфікаційна робота характеризується всіма ознаками наукової праці. Це, зокрема, означає, що в ній автор має згенерувати нову чи відносно нову інформацію. Елементами новизни можна вважати поглиблений аналіз і встановлення причинно-наслідкових зв'язків виникнення та розв'язання проблемної ситуації, внесення пропозицій щодо тлумачення, правильного застосування чи поглибленого розуміння нових термінів і понять, вироблення навчально-методичних матеріалів, проектів, створення різноманітних методик, систем інформаційного забезпечення тощо.

Отримання нового знання за результатами магістерської роботи означає, що її автор довів свою здатність до інноваційної професійної діяльності, прийняття власних обґрунтованих рішень. Це, насамперед, творча діяльність. У цьому розумінні підготовка магістерської роботи є способом опанування певними знаннями та науковими навичками.

Проведення магістерського дослідження передбачає: первинне уявлення й визначення проблеми, об'єкта і предмета дослідження, цілей роботи; формування плану роботи, який, з метою подальшої деталізації основних положень, доопрацьовується до розширеного плану-проспекту роботи; уявлення і осмислення змісту, джерел одержання і способів збирання інформації; виявлення набору методів проведення дослідження та обробки інформації з проблеми; збір інформації, огляд літератури та джерел, аналітична обробка інформації, опис і пояснення фактів, обґрунтування тенденцій і закономірностей, виявлення зв'язків за предметом дослідження й можливе уточнення визначення проблеми або поглиблене уявлення щодо неї, формулювання гіпотез, виявлення основних напрямів розв'язання проблеми; розробка пропозицій, практичних рекомендацій, методик, соціальних технологій тощо.

План магістерської роботи складається студентом-магістрантом самостійно, на підставі завдання на виконання магістерської роботи та календарного плану роботи, узгоджується з науковим керівником, затверджується на засіданні кафедри. Протягом навчального року магістрантом проводиться опрацювання наукової літератури та джерел, практичних матеріалів, визначається

методологія дослідження, аналізуються стан та шляхи розробки проблеми, розробляються висновки.

Навчальним планом передбачається надання студентам вільних днів для підготовки магістерських робіт і консультацій. Здійснюється поточний кафедральний контроль і робота наукового керівника з магістром.

Не пізніше ніж за місяць до захисту робота подається науковому керівникові, який, у разі позитивного відгуку, організовує її рецензування професорсько-викладацьким складом або науковцями певного фаху у галузі проблематики, що розробляється магістром. Відгук та рецензія подаються у письмовій формі за такою схемою: актуальність дослідження; ефективність використаної методології наукового пошуку; рівень використання набутих у процесі навчання в магістратурі теоретичних знань; перспективність запропонованих рекомендацій і висновків; недоліки роботи.

Попереднє обговорення магістерської роботи здійснюється на засіданні кафедри. Магістрант має доопрацювати роботу згідно з пропозиціями і зауваженнями наукового керівника та рецензентів і одержати кафедральний допуск, оформлений протокольнo для захисту.

До захисту допускаються пошукачі за умови повного виконання навчального плану. Робота подається до кваліфікаційної комісії не пізніше як за два тижні до захисту разом із витягом з протоколу засідання кафедри про допуск її до захисту; письмовим відгуком наукового керівника з характеристикою діяльності пошукача під час виконання роботи; письмова рецензія.

Можна подавати й інші матеріали, що свідчать про наукову і практичну цінність роботи, наприклад, надруковані статті з теми роботи, інші документи.

Захист проходить на відкритому засіданні кваліфікаційної комісії (графік її роботи затверджується наказом ректора) за участю не менш ніж половини складу за обов'язкової присутності голови. У доповіді (до 15 хв.) слухач повинен висвітлити зміст дослідження, його мету, завдання, предмет та об'єкт; обґрунтувати вибір теми, ступінь її висвітлення в науковій літературі. Основна частина доповіді присвячується викладенню науково-практичних висновків і рекомендацій, результатів за матеріалами дослідження.

Рекомендована структура доповіді та зміст її окремих елементів наведено у таблиці:

Структурний елемент доповіді	Зміст	Рекомендована тривалість, хв.
Загальна характеристика роботи	Стисло – актуальність дослідження, характеристика проблеми, предмет і мета роботи, стан і досвід розв’язання проблеми	2
Характеристика проведеного дослідження	Описання власних досліджень і розробок: визначення обраних шляхів дослідження й розв’язання проблеми, аналітичні обґрунтування аргументів і фактів, огляд методик і локальних результатів досліджень, виконаних додатків тощо. Увага концентрується на аргументації положень, що винесені на захист	10
Результати і висновки	Характеристика отриманих наукових і практичних результатів, загальні висновки. Увага концентрується на власному внеску в розв’язання проблеми.	3

Успішність виступу зумовлюється дотриманням певних правил, зокрема: необхідно впевнено й системно розповідати про свою роботу, що засвідчує належну підготовку до виступу, користуватися текстом лише за необхідності; не використовувати довгі складні фрази й словосполучення, намагатися вживати короткі речення; не перевантажувати виступ цифрами і фактами; давати чіткі, по суті справи відповіді на запитання та зауваження; суворо дотримуватися регламенту.

Ілюстративний матеріал може бути поданий за бажанням автора у вигляді: презентації у Power Point; графослайдів; плакатів; роздаткового матеріалу; схем чи рисунків на дошці або на фліп-чарті. Можливість використання відповідного технічного оснащення має бути погоджена заздалегідь із секретарем комісії.

Після доповіді і відповідей на запитання оголошуються рецензії на роботу, відгук наукового керівника. Магістру надається

можливість дати пояснення з приводу зауважень, відповісти на запитання членів кваліфікаційної комісії. Відповіді мають бути короткими (як правило, із двох-трьох речень), упевненими, чіткими, конкретними. Рішення про оцінку захисту приймається на закритому засіданні кваліфікаційної комісії, результат оголошується її головою після затвердження протоколу.

Випускники магістратури, які отримали диплом з відзнакою, можуть бути рекомендовані Вченою радою університету до вступу в аспірантуру.

Магістри, які виконали наукову роботу, але одержали під час захисту оцінку «незадовільно», отримують довідку встановленого Міністерством освіти і науки України зразка, що протягом трьох років їм надається право повторного захисту магістерської роботи з проведенням нового рецензування.

Після захисту секретар комісії здає магістерські роботи до архіву, де вони реєструються і зберігаються протягом 5 років. Магістерські роботи, що мають вагоме науково-практичне значення, можуть бути, за пропозицією комісії, рекомендовані для опублікування у вигляді окремих навчальних посібників. Усі магістерські роботи захищені авторським правом.

Оцінка «відмінно» виставляється, якщо до магістерської роботи немає суттєвих зауважень, написана на високому теоретичному рівні, містить елементи наукової новизни, самостійні висновки. Доповідь магістранта на захисті змістовна, логічна, обґрунтована; відгук керівника і рецензія схвальні; відповіді на запитання членів кваліфікаційної комісії були чіткі, правильні й аргументовані; робота за всіма параметрами відповідає встановленим вимогам.

Оцінку «добре» магістрант отримує в разі достатнього рівня розкриття теми дослідження, наявності окремих недоліків не принципового значення, наприклад, поверховий і неповний аналіз літературних джерел, недостатній і некритичний розгляд дискусійних позицій, концепцій та теорій, нечітко визначені елементи новизни та практичного значення, наявні окремі зауваження в рецензії та у відгуку наукового керівника. Проте в цілому недоліки кардинально не змінюють позитивну оцінку роботи, відповіді на запитання членів комісії в основному правильні; робота оформлена в межах встановлених вимог.

Оцінка «задовільно» виставляється, якщо тема магістерської роботи здебільшого розкрита, але є недоліки змістовного характеру; нечітко сформульовані мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження; надмірна описовість в аналізі літературних джерел, обмежений аналіз дискусійних точок зору; добір інформаційних матеріалів не завжди обґрунтований; висновки обмежені, конкретні пропозиції не обґрунтовані; рецензія і відгук містять суттєві зауваження, які не були чітко пояснені під час захисту; доповідь студента була невдалою, відповіді на запитання членів кваліфікаційної комісії не були вичерпними і достатньо аргументованими; є зауваження щодо оформлення магістерської роботи згідно зі стандартами.

Оцінку «незадовільно» магістрант отримує, якщо тема фактично не розкрита, за змістом не відповідає вибраній темі; належним чином не сформульовано мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження; порушено логіку і послідовність викладу матеріалу, розділи не взаємоузгоджені; відсутній огляд сучасних літературних та історичних джерел; аналіз проблеми поверховий; використані застарілі інформаційні джерела; відсутні особисті висновки; рецензія і відгук негативні або містять численні принципи зауваження; незадовільні відповіді на запитання членів комісії; магістерська робота не оформлена за стандартами.

Детальніше з вимогами щодо оформлення магістерських кваліфікаційних досліджень із всесвітньої історії можна ознайомитися у виданні: Год Б., Лахно О. Методичні рекомендації до написання та захисту рефератів, курсових і кваліфікаційних робіт з історичних дисциплін: [посіб. для студ.] / Б. Год, О. Лахно. – 4-е вид., перероб. і допов. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2013. – 140 с.

Таким чином, виходячи з того, що магістерська підготовка – це по суті лише перша сходинка до науково-дослідної і науково-педагогічної діяльності, що веде до вступу до аспірантури та наступної підготовки кандидатської дисертації, магістерська кваліфікаційна робота не може вважатися науковим твором у повному сенсі цього слова, оскільки ступінь магістра – це не вчений, а академічний ступінь, який відбиває перш за все освітній рівень випускника вищої школи і свідчить про наявність у нього вмінь і навичок, властивих науковому працівникові-початківцеві.

Станіслав Мостовенко

ВІТЧИЗНЯНА НАУКА ПРО ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ ЗІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

У статті розкрито процес створення шкільного підручника всесвітньої історії в період з першої половини 90-х років ХХ століття по теперішній час. Виокремлено нові підходи, методологічні новації підручників. Підкреслено характерні риси та особливості підручників як на початковому етапі становлення нашої держави, так і в наступні історичні періоди. Установлено, що зміст шкільних підручників зі всесвітньої історії залежав від освітніх систем і зумовлювався суспільно-політичними, соціально-економічними і культурно-освітніми чинниками. Акцентується увага на взаємозв'язку суттєвих змін у визначенні мети шкільної історичної освіти, зокрема, в частині поступового зміщення уваги з обсягу знань, які необхідно засвоїти у процесі навчання історії, на створення умов для розвитку особистості учня зі змістом самих підручників.

Ключові слова: шкільний підручник із всесвітньої історії, процес підручникотворення, принципи відбору та побудови змісту, структура підручника, етичні цінності, норми моралі сучасної людини, навчально-методичні комплекти, електронний посібник.

Станіслав Мостовенко

ОТЕЧЕСТВЕННАЯ НАУКА О СОЗДАНИИ УЧЕБНИКОВ ПО ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

В статье раскрыт процесс создания школьного учебника всемирной истории в период из первой половины 90-х годов ХХ века по настоящее время. Выделены новые подходы, методологические новации учебников. Подчеркнуты характерные черты и особенности учебников как в начале становления нашего государства, так и в следующие исторические периоды. Установлено, что содержание школьных учебников из всемирной истории зависело от образовательных систем и предопределялось общественно-политическими, социально-экономическими и культурно-просветительными факторами. Акцентируется внимание на взаимосвязи существенных изменений в определении цели школьного исторического образования, в частности, в части постепенного смещения внимания из объема знаний, которые необходимо усвоить в процессе учебы истории, на создание условий для развития личности ученика с содержанием самих.

Ключевые слова: *школьный учебник по всемирной истории, процесс создания учебников, принципы отбора и построения содержания, структура учебника, этические ценности, нормы морали современного человека, учебно-методические комплекты, электронное пособие.*

Stanislav Mostovenko

THE PATRIOTIC SCIENCE OF TEXTBOOK FORMATION OF THE HISTORY FROM OF THE WORLD

In the article the process of creation of school textbook of world history is exposed in a period from the first half of 90th of XX of century for present tense. New approaches, methodological innovations of textbooks, are distinguished. The personal touches and features of textbooks are underline both at the beginning of becoming of our state and in next historical periods, as then: beginning of XXI of century and our time. Set, that maintenance of school textbooks of world history depended on the educational systems and predetermined by social and political, socio-economic and cultural and educational factors. Accented on intercommunication of substantial changes in determination of aim of school historical education, in particular, in part of gradual displacement of attention from the volume of knowledge that must be mastered in the process of studies to history, on conditioning for development of personality of student with maintenance.

Keywords: *school textbook on world history textbook process, principles of selection and building contents, structure textbook, ethical values, morality of modern man, teaching kits, electronic guide.*

Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що проблему відповідності сучасної шкільної історичної освіти реальним вимогам життя вважають однією з найбільш актуальних. За роки незалежності в Україні відбулися суттєві зміни у визначенні мети шкільної історичної освіти, зокрема, відбувається поступове зміщення уваги з обсягу знань, які необхідно засвоїти в процесі навчання історії, на створення умов для розвитку особистості учня; визнання пріоритетів розвивальної та ціннісної складової в навчанні.

Ступінь дослідження даного питання непропорційний : якщо підручники першого покоління досліджувалися багатьма авторами, то в останні роки критичного матеріалу значно менше. Дослідженню проблеми підручникотворення присвячені праці М. Бурди, А. Гірняка, І. Лернера, М. Скаткіна, В. Редька,

А. Фурмана та ін. Упровадження нових освітніх технологій, роль і місце в цьому процесі вивчення історії, зокрема, всесвітньої, шкільного підручника обґрунтовані в наукових доробках К. Баханова, В. Власова, Ю. Малієнко, Т. Мацейків, П. Мороза, Г. Серової, О. Пометун, Т. Чубукової та ін. Їхнє бачення шляхів реалізації нових підходів до навчання історії, які сприяють вихованню творчої особистості, здатної до швидкої адаптації в сучасному інформаційному суспільстві, реалізоване у створених ними підручниках нового покоління, які відповідають вимогам часу та суспільним потребам (О. Пометун, В. Власов).

Відомий афоризм Цицерона, який дуже точно висловлює дану проблему: «Non scholae, sed vitae discimus» («Ми вчимося не для школи, а для життя»). А трансформуючи цю фразу стосовно нашого часу, можна сказати – для життя в суспільстві. У цьому полягає одна з основних функцій підручника зі всесвітньої історії. Те, що подається в підручнику – ті сценарії, моделі поведінки в кризових і мирних ситуаціях є відповіддю на те, якою суспільство хоче бачити молоду людину завтра. Отже, надзвичайної значущості набуває питання про те, що «вибирати з історії» та під яким кутом зору її показувати, адже ясно, що підручник – це селекція знання. Як говорив французький історик Етьєна Франсуа: «Вибираючи спосіб увічнити минуле, нація водночас обирає своє майбутнє» [1, с. 127].

У 90-х роках ХХ століття було підготовлено та видано перше нове покоління українських підручників зі всесвітньої історії. Вони у порівнянні з попередніми (радянського часу) мали оновлений зміст. Так, наприклад, у 1994 році українські школярі одержали перший вітчизняний підручник із всесвітньої історії «Історія стародавнього світу», авторами якого були О. Шалагінова і Б. Шалагінов. Загальний вигляд відповідав скромним можливостям того часу. Це була невелика скромна книга; матеріал у ній подано на сірому папері без ілюстрацій. Причиною цього були об'єктивні труднощі, що їх у той час переживала держава та видавнича справа. Автори підручника спробували відмовитися від певних культурно-соціологічних схем і канонів, відійти від формального підходу. Як наслідок, у підручнику більше уваги приділялося висвітленню розвитку матеріальної та духовної культури, значно скорочено посилення на економічну історію та описи трудових звитяг

минувшини. Автори намагалися показати в підручнику, як поступово формувалися високі етичні цінності, норми моралі сучасної людини. З цією метою в підручнику наводилися висловлювання, думки видатних учених, мислителів давнини, уривки з Біблії, художніх творів, перекази стародавніх легенд [3, с. 100].

Інноваційним для свого часу був і підручник із всесвітньої історії для учнів 8 класу авторів І. Мішиної, Л. Жарової, А. Міхеєва. За відсутності високого рівня поліграфії (відсутні ілюстрації і карти), методичний апарат підручника був зорієнтований на організацію діалогу (полілогу): «учень – учитель – автор підручника – людина епохи, яку вивчаємо» [2]. Головне завдання автори визначили для себе таким чином: спробувати, наскільки це можливо, поглянути на минуле очима його сучасників, зрозуміти, чому вони чинили саме так, а не інакше. Це простежується навіть у назвах підрозділів: «Я вірую!», «Світ очима християнина раннього середньовіччя IV-IX століття», «Світ очима конфуціанця», «Давайте поміркуємо», «Увага, ідея!» тощо. Автори в тексті підручника розмістили багато проблемних завдань, деякі з них є назвами підрозділів («Чому ця історія називається історією становлення сучасної цивілізації?»), окремих пунктів підрозділів («Конгрес і штати: як поділити владу?», «Що таке синтез культур» тощо).

В іншому підручнику із всесвітньої історії (для 10 класу, за редакцією М. Рожика,) після багатьох параграфів були завдання практичного спрямування для підготовки реферату, проведення дискусії, конференції, «круглого столу». Утім, значна частина запропонованих тем не містили навчальної проблеми, тому й не спонукали учнів до творчого пошуку чи дискусії, наприклад, «Економічне становище Англії в період депресії 1929-1933 років», «Сталінський терор» [4, с. 201]. Також у підручнику були відсутні методичні рекомендації щодо написання рефератів і проведення диспутів, конференції, що значно ускладнювало роботу над такими завданнями. Лише деякі із запитань могли спричинити справжню дискусію, наприклад, «Практичне заняття: Проведіть у класі диспут на тему «Чи мали моральне право видатні вчені працювати над створенням атомної зброї? (Ейнштейн, Бор, Курчатов та ін.)»». В цілому шкільні підручники першого покоління поступалися

радянським підручникам у методичному аспекті, що, на думку дослідників, пояснюється зосередженням авторів насамперед на формуванні нового змісту, відсутністю в державі коштів на відповідне поліграфічне оформлення [7]. Зокрема, через фінансові труднощі в державі більшість підручників першого покоління не мали ілюстрацій.

Новий етап підручникотворення зі всесвітньої історії припадає на другу половину 1990-х років і був зумовлений затвердженням в 1996 році навчальної програми зі всесвітньої історії (6 – 11 класи). Методологічними основами для вибору і структурування змісту курсів були цивілізаційний, культурологічний і регіональний підходи. При цьому, розробники програми зазначали, що опорними при цьому мали бути категорії суперечливості, багатоваріантності, альтернативності історичного розвитку [1, с. 201]. За цей період було видано близько 20 підручників і посібників зі всесвітньої історії, рекомендованих і допущених до використання Міністерством освіти і науки України. Однак, не всі вони набули широкого застосування в школі. Базові програми для старшої школи орієнтували авторів підручників зі всесвітньої історії на соціально-політичну історію в широкому та багаторівневому її розкритті – від характеристик соціальних груп і рухів до портретів історичних діячів і звертання до типової людини в історії. Таким чином, об'єктом розгляду в підручниках для учнів 10-11 класів стають різні ідейні, політичні, національні, релігійні рухи та їхні представники [1, с. 78].

Підручники всесвітньої історії другого покоління мали досконаліший методичний апарат. Велика увага надавалася апарату засвоєння матеріалу та додатковому тексту. Ще однією позитивною тенденцією став початок створення навчально-методичних комплектів, які, окрім підручника, містили методичні посібники для вчителів, робочий зошит із друкованою основою, зошит тематичного оцінювання, хрестоматію, книгу для додаткового читання [4, с. 161]. Утім, як показує аналіз, у певній частині підручників недостатня увага приділялася самостійній роботі учнів, зокрема подавалися готові висновки наприкінці параграфу [3, с. 99].

Аналізуючи підручники з всесвітньої історії останніх років, серед нових підходів до їх методичного апарату варто назвати

удосконалення логічної структури подачі матеріалу, збільшення фактичного матеріалу в основному тексті (відчутне перевантаження параграфів фактами є характерною ознакою нових підручників); використання різного шрифту для основної та додаткової інформації і збалансованість обсягу основного та додаткового текстів, що визначає останній як самостійне та рівноцінне джерело знань; спроба авторів підручників удосконалити їх словникову частину (введення окремими авторами посторінкових словників); більш активне використання зовнішніх прийомів орієнтування (шрифтові виділення, шмуцтитули, колонтитули, умовні позначення, піктограми тощо). Змінюється як характер ілюстрацій (перевага надається ілюстраціям документальним, наочним і змістовним), так і пояснювальних текстів до них (розгорнуті коментарі витісняють короткі відомості про сюжет ілюстрації) [8, с. 150].

Переглянувши в Інтернеті детальну експертну оцінку кандидата історичних наук О. Машкіна на підручник з всесвітньої історії для 9 класу С. Осмоловського та Т. Ладиченко за 2009 рік, розумієш, як багато потрібно змінювати в підходах до шкільного навчального процесу.

Також подальших наукових досліджень потребує низка проблем, а саме: аналіз процесу створення шкільного підручника із всесвітньої історії у 1991-2015 роках, виявлення нових підходів, методологічних новацій, характерних рис та особливостей підручників цього періоду [9, с.136]. Важливо прослідкувати зміни в змісті та структурі шкільних підручників у конкретних історичних умовах з погляду відбору в них основних фактів, провідних світоглядних ідей і понять, способів подавання матеріалу, а також їх поліграфічних характеристик. Із методологічної точки зору і в умовах розвитку сучасного інформаційного суспільства постає потреба у створенні електронних версій посібників, які в значній мірі будуть стимулювати інтерес учнів до вивчення історії, так як у них часто використовуються наочні, ігрові та розвиваючі методики. Електронний посібник повинен бути не повторенням паперового підручника, а насамперед, аудіо- та відеопомічником учню та вчителю. Він повинен містити базу історичних документів, базу біографій, словник термінів і понять із можливістю пошуку; базу

графічних матеріалів (портрети діячів, ілюстрації, навчальні картини тощо); базу історичних карт з можливістю анімації та масштабування; наявність аудіолекцій (можливо – слайд-шоу з ілюстрацій та відео).

Список використаної літератури:

1. Баханов К. О. Теоретико-методичні засади трансформації сучасної шкільної історичної освіти : дис. докт. пед. наук: 13.00.02 [Рукопис] / К. О. Баханов. – К., 2007. – 572 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/state_standard
3. Зякун А. І. Навчальна література з історії кінця 80-х – 90-х рр. ХХ ст. : історіографічний аналіз : дис. канд. іст. наук : 07.10.06 [Рукопис] / А. І. Зякун. – К. : КНУ, 2002. – 184 с.
4. Камбалова Я. М. Методика створення шкільних навчально-методичних комплектів з всесвітньої історії в основній школі : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 [Рукопис] / Я. М. Камбалова ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 237 с.
5. Мороз П. В. Перше покоління українських підручників із всесвітньої історії: проблеми змісту та структури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2215
6. Мороз П. В. Методичні засади шкільного підручника історії стародавнього світу : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 [Рукопис] / П. В. Мороз ; АПН України, Інститут педагогіки. – К., 2006. – 243 с.
7. Навчальна програма з історії для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua /ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/
8. Пометун О. І. Методика навчання історії в школі [Текст] : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. – К. : Генеза, 2005. – 328 с.
9. Томаченко О. В. Українські шкільні підручники 1990-2009 рр. з історії: здобутки і проблеми написання [Текст] / О.В. Томаченко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – Вип. XXXIV. – 180 с.

Аліна Рябокінь

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-ІСТОРИКІВ У ВИЩІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ШКОЛІ

У статті актуалізовано одну з важливих проблем теорії і практики педагогічної освіти – навчально-дослідницьку діяльність студентів у системі вищої школи. Проблематика розкривається у взаємозв'язку історичного й сучасного аспектів. Аналізується методика наукового зростання студентів через розвиток їхніх особистісних якостей, індивідуально-психологічної зацікавленості й перспективності наукового пошуку. Проблематика має суто практичну сферу застосування, бо сприяє формуванню науково-дослідницьких вмінь і навичок у дослідника-початківця. Також у статті розглядаються форми та методи навчання історії, що сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів. Запропоновані практичні рекомендації з їхнього використання у навчальному процесі.

Ключові слова: навчально-пізнавальна діяльність, мікроісторія, історія повсякденності, проблемне навчання, рольова гра, проектний метод, «мозковий штурм», «круглий стіл».

Аліна Рябокінь

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ-ИСТОРИКОВ В ВЫСШЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье актуализировано одну из важных проблем теории и практики педагогического образования – учебно-исследовательскую деятельность студентов в системе высшей школы. Проблематика раскрывается в взаимосвязи исторического и современного аспектов. Анализируется методика научного роста студентов через развитие их личностных качеств, индивидуально-психологической заинтересованности и перспективности научного поиска. Проблематика имеет сугубо практическую сферу применения, так как способствует формированию научно-исследовательских умений и навыков в начинающего исследователя. Также в статье рассматриваются формы и методы обучения истории, которые способствуют активизации познавательной деятельности студентов. Предложены практические рекомендации по использованию в учебном процессе.

Ключевые слова: учебно-познавательная деятельность, микроистория, история повседневности, проблемное обучение, ролевая игра, проектный метод, «мозговой штурм», «круглый стол».

Alina Ryabokon

SCIENTIFIC-METHODICAL BASES OF ORGANIZATION OF EDUCATIONAL-COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS OF HISTORY DEPARTMENTS IN HIGHER VOCATIONAL SCHOOL

The article raises one of the important problems in the theory and practice of pedagogical education – educational-research activity of students in higher education. The problems revealed in the relationship of historical and contemporary aspects. The authors analyze the methodology of scientific growth through the development of his personal qualities, individual psychological interest and prospects of scientific research. The problem is a purely practical scope, as it encourages formation of research skills in the study of a novice. The article also considers the forms and methods of teaching history, which contributed to the intensification of cognitive activity of students and offers practical recommendations for their use in the educational process.

Keywords: educational-cognitive activity, microstie, history of everyday life, problem-solving method, role play, project method, «brain-storming», «round table».

Знання історії набуває все більшого значення для фахівців різних спеціальностей, тому важливою проблемою, що стоїть перед педагогами, є пошук форм і методів, спрямованих на підвищення ефективності навчання.

Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що активізація пізнавальної діяльності студентів безпосередньо впливає не лише на якість засвоєння навчального матеріалу, але й на формування активної особистості майбутнього фахівця, здатного на творче вирішення будь-яких складних проблем наукового чи виробничого характеру.

Автор прагне систематизувати й доповнити наявні в методичному портфоліо нові, нетрадиційні засоби активізації при вивченні історії для студентів. Метою статті є розгляд

вищевказаних форм методів і розробка рекомендацій до їхнього використання у навчальному процесі з історії.

Виходячи з цих позицій, нами була розроблена власна методика використання деяких інноваційних методів в освітньому процесі вищого навчального закладу. Актуальність її визначається потребами сучасного суспільства в освічених, креативних особистостях і необхідністю пошуку та систематизації ефективних методів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Новизна пропонованої методики полягає у комплексному підході до проблеми оптимізації навчально-пізнавальної діяльності студентів через організацію пошуково-дослідницької роботи генеалогічного, професійно орієнтованого та краєзнавчого напрямів.

У ході розробки та удосконалення авторської методики нами було визначено загальну проблематику студентських досліджень. Вона співвідноситься з досить новою галуззю сучасної історичної науки – «історією повсякденності» або «мікроісторією», що дозволяє розглянути історичні події глобального характеру через призму світосприйняття пересічних громадян. Водночас був створений алгоритм дій викладача, який дозволив підготувати студентів до участі в проведенні досліджень, систематизувати їхні результати та використати їх у конкретних умовах викладання навчальних предметів «Всесвітня історія», «Історія України» на першому курсі ВНЗ, на уроках всесвітньої історії та історії України у старших класах загальноосвітніх шкіл, а також при підготовці та проведенні позакласних і виховних заходів. Можливості використання даної методики в умовах загальноосвітньої школи досліджувалися через наставницьку роботу з молодими викладачами полтавських шкіл.

Дослідження методів, що активізують пізнавальну діяльність студентів, завжди приваблювало як видатних педагогів та психологів ХХ століття, так і провідних фахівців сучасності. І це цілком природно, оскільки викладачі завжди прагнули використовувати той незначний час, який відводиться навчальною програмою на вивчення історії з максимальною ефективністю. І таких ефективних методів розроблено вченими багато. Розглянемо деякі з них. Насамперед, проблемне навчання та рольову гру, які вже стали класичними, а також ті, що вважаються

новітніми – проектний метод, «мозковий штурм» і «круглий стіл» [2, с.11–13].

Основна ідея проблемного навчання полягає в тому, що знання у значній своїй частині не передаються студентам у готовому вигляді, а здобуваються ними в процесі самостійної пізнавальної діяльності в умовах проблемної ситуації [3, с. 14]. Слід відзначити загальну закономірність активізації пізнавальної діяльності студентів: напруження інтелектуальних сил, яке викликане проблемними запитаннями та проблемними навчальними завданнями дослідницького характеру. Всього народжується у зіткненні з труднощами в розумінні та осмисленні нового факту чи поняття і характеризується наявністю проблемної ситуації, високого інтересу студентів до теми, їх емоційного настрою та вольового зусилля [1, с. 10]. У процесі самостійного пошуку шляхів вирішення проблем студенти, аналізуючи, узагальнюючи фактичний матеріал, самі одержують із нього нову інформацію [2, с. 18]. Як підсумок, у студентів розвиваються увага, творча уява, формуються навички розумових операцій і здатність відкривати нові знання і знаходити нові засоби дій шляхом висування гіпотез та їхнього обґрунтування [4, с. 7-9].

Мета проблемного навчання – засвоєння не лише результатів наукового пізнання, але й самого процесу одержання цих результатів, формування пізнавальної самостійності студентів і розвиток їхніх творчих здібностей [3, с. 20]. Однією з переваг проблемного навчання є й те, що, вирішуючи проблему, студент не нехтує раніше здобутими знаннями, а миттєво знаходить їх у скринці власного мозку [2, с. 16].

Рольова гра визнана провідними педагогами і психологами (як вітчизняними, так і закордонними) ефективним засобом навчання усного мовлення, оскільки вона, на відміну від традиційних дидактичних методів, успішно охоплює три компоненти навчального процесу: інформаційну базу, творче мислення і практичні професійні навички [3, с. 11-14]. Вона є активним методом навчання, який має значні переваги: примусова активізація мислення та поведінки студентів (вимушена активність); високий ступінь залучення студентів до навчального процесу (активність студентів можна порівняти з активністю викладача); обов'язкова взаємодія студентів між собою;

підвищений ступінь мотивації, емоційності та творчий характер занять; спрямованість на переважний розвиток професійних, інтелектуальних, поведінкових навичок та вмій у стислий час [1, с. 73-75]. Перевагами рольових ігор є й такі якості: максимальне наближення до реальних умов професійної діяльності, широка самостійність учасників гри, прийняття рішень, які моделюють реальну комунікативну ситуацію [6, с. 56-58]. Під час гри виникає ефект солідарності, який фактично характеризує будь-яку колективну діяльність, активізує діяльність кожного [4, с. 136]. Як показує досвід, студенти ставляться до пошуку необхідної літератури з ентузіазмом і демонструють творчі здібності під час обробки здобутої інформації, при цьому вони самостійно роблять висновки.

Метод «мозкового штурму» [4, с. 143-156] дуже популярний за кордоном і вважається одним із найефективніших. Його зміст полягає в тому, що перед студентами ставиться проблема, яка стосується їхнього фаху. Вони можуть висловлювати будь-які ідеї, навіть найфантастичні з обов'язковою аргументацією. Вони беруться до уваги та обговорюються, при цьому кожен учасник дискусії висловлює власну точку зору щодо ідей інших учасників. Така діяльність характеризується високою активністю студентів, яскравим проявом творчих здібностей, і ми в цьому переконуємося кожного разу, коли маємо нагоду використати цей метод.

Метод «круглого столу» є одним із активних засобів розвитку навичок спонтанного мовлення. Ми використовуємо його, зокрема, під час вивчення нових тем. Наприклад, розкриваючи тему «Полтава наше місто», ми пропонуємо групі студентів уявити себе членами міської адміністрації, перед якими стоїть завдання – визначити, які зі старих будинків міста мають історичне значення і повинні підлягати реставрації, а які не мають історичного значення. Їх необхідно знести через аварійний стан. Така дискусія завжди викликає інтерес у студентів-істориків, які добре знають історію Полтави.

Таким чином, наш досвід використання вищеназваних методів підтверджує, що вони є ефективним інструментом активізації пізнавальної діяльності студентів при вивченні історії, потужним засобом формування їхньої пізнавальної самостійності та розвитку творчих здібностей.

Список використаної літератури:

1. Вергасов В. М. Проблемное обучение в высшей школе / В.М. Вергасов. – К.: Вищ. шк., 1977. – 94 с.
2. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А. М. Матюшкин. – М. : Педагогика, 1972. – 186 с.
3. Махмутов М. И. Организация проблемного обучения в школе / М. И. Махмутов. – М. : Просвещение, 1977. – 240 с.
4. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения / Т. С. Панина, Л.Н. Вавилова. – М. : Логос, 2008. – 176 с.
5. Панфилова А. П. Инновационные педагогические технологии. Активное обучение / А. П. Панфилова. – М. : Логос, 2009. – 192 с.
6. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г. И. Щукина. – М. : Педагогика, 1971. – 351 с.

* * *

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

1. **Бай Тетяна** – магістрантка історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (далі – ПНПУ).
2. **Басенко Руслан** – аспірант кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії ПНПУ.
3. **Ващенко Олександр** – магістрант історичного факультету ПНПУ.
4. **Год Борис** – доктор педагогічних, кандидат історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії ПНПУ, заслужений працівник освіти України.
5. **Год Наталія** – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії ПНПУ.
6. **Дудка Світлана** – магістрантка історичного факультету ПНПУ.
7. **Забельська Євгенія** – магістрантка історичного факультету ПНПУ.
8. **Коваленко Михайло** – аспірант кафедри філософії, магістрант історичного факультету ПНПУ.
9. **Костенко Іван** – магістрант історичного факультету ПНПУ.
10. **Лахно Олександр** – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії ПНПУ.
11. **Мостовенко Станіслав** – магістрант історичного факультету ПНПУ.
12. **Рябокінь Аліна** – магістрантка історичного факультету ПНПУ.

Науково-методичне видання

**ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ
У МЕТОДИЧНІЙ СКАРБНИЦІ
МАГІСТРАНТІВ
ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ**

Технічний редактор – Р. Басенко
Комп'ютерний набір – Р. Басенко
Комп'ютерна верстка, макет, обкладинка – О. Лахно

Здано в набір 24.03.2016 р.
Підписано до друку 28.03.2016 р.
Формат 60х84/16. Друк трафаретний.
Обл.-вид. арк. 8,40. Ум. друк. арк. 8,25.
Наклад 100 прим.

Видавець: ПП Шевченко Р.В.
Полтава, 36000, вул. Остроградського, 2,
тел. 0532 502708, 050 3462375

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №1139 від 04.12.2002 р.